

– et aktuelt læremiddel
i tidsskriftform

NORSKnytt

ISSN 0801 5368

- Ny eksamensordning 2014
- Bokomtaler
- De beste ungdomsbøkene
- Ordklasseoppgaver
- Metaforer
- Diktatord i puggelister
- Navne-quiz

- Verdens bokdag
- Miming av boktitler
- Sitatstafett
- Litteratur-quiz
- Ordbokparty
- Norske nyord
- Historiske fortellinger

REDAKTØR: ØYSTEIN JEINE.

Hva er Norsknytt?

Norsknytt er et læremiddel i tidsskrift-format, særlig myntet på norsklærere i ungdomsskolen. Et overordnet mål for tidsskriftet er å tilby lærere kopieringsoriginaler, praktiske undervisningstips og faglig oppdatering. Norsknytt ønsker å gi liv og variasjon til norskundervisningen.

Norsknytt ble startet opp av norsklæreren Jon Hildrum i Namsos i 1976. Nord-Trøndelag fylkeskommune finansierte i en lengre periode utgivelsen av Norsknytt, for å sikre at tidsskriftet ble tilgjengelig for alle ungdomsskolene i Nord-Trøndelag. Senere har tidsskriftet spredt seg til resten av landet.

Alle tekstene i Norsknytt er omfattet av opphavsrett, men lærere kan fritt kopiere alt stoff som er tilrettelagt for elever.

Siden oppstarten har Norsknytt hatt to redaktører. Norsklærer Jon Hildrum var redaktør fra 1976 til 2006. Norsk-lærer Øystein Jetne har vært redaktør siden 2007.

Vil du abonnere?

Et årsabonnement (fire numre per år) koster 550,- kroner. Bestillingen sendes:

Norsknytt
Postboks 303
7601 LEVANGER

eller:

post@norsknytt.no

Tidligere årganger

Abonnenter på Norsknytt har anledning til å bestille tidligere årganger til redusert pris. Porto og forsendelses-kostnader kommer i tillegg:

♦ Årgangene fra 1990 til 1992 koster 50,- kroner per årgang.

♦ Årgangene fra 1993 til 2006 koster 200,- kroner per årgang.

♦ Årgangene fra 2007 til 2011 koster 350,- kroner per årgang.

Innholdsfortegnelse for Norsknytt 3/4-2012

- 4 Ny eksamensordning i norsk skriftlig i 2014
- 5 Direktoratet utgir kjennetegn på måloppnåelse
- 6 Bokomtaler
- 11 De beste ungdomsbøkene i 2012
- 14 Tips til verdens bokdag
- 17 Miming av boktitler
- 19 Miming av eventyrnavn
- 20 Baktittelstafett
- 22 Sitatstafett
- 24 Litteratur-quiz
- 28 Oppgaver om oppslagsord og oppslagstempo
- 30 Språkeksperter om navn
- 31 Navne-quiz
- 36 Fleip eller fakta om navn
- 38 Hjelpeark om historiske fortellinger
- 39 Faktasjekken om anakronismer
- 40 Ordgåter – nyord i norsk
- 44 Skriv en historisk fortelling!
- 45 Nyord i perioden 1967–1999
- 46 Normer fra Skrivesenteret
- 47 Diktatord i puggelister
- 50 Gjenkjenning av metaforer
- 52 Ordklassebestemming
- 56 Fasitsider

Smakebiter fra neste nummer:

- ♦ **Arbeidsark til *En folkefiende* av Henrik Ibsen**
Norsknytt bringer et omfattende undervisningsopplegg knyttet til *En folkefiende*. Opplegget inneholder både arbeidsark og forslag til et variert undervisningsopplegg.
- ♦ **De beste nettstedene**
Etter hvert finnes det mange gode undervisningsressurser på nettet, både i Norge og i våre naboland. Norsknytt bringer en oversikt over nettsteder som alle norsklærere bør kjenne til.
- ♦ **Femavsnittstekster**
Mange skoler har hatt hell med å la elevene skrive korte sakprosaetekster på fem avsnitt. Norsknytt bringer modelltekster som elevene kan bli inspirert av.

NORSKnytt

Hipp hurra for Verdens bokdag, nyord og språkår!

Etter hvert er det blitt en ganske fast tradisjon å feire Verdens bokdag den 23. april. Nå er alle fag blitt «lesefag», men norsklærere vil nok ofte ta et ekstra ansvar for å markere dagen i skolen. I dette nummeret av Norsknytt byr vi på nok materiale til en hel aktivitetsdag i bokens tegn. Målet er å styrke elevenes positive holdninger til bøker og lesing. Noen vil kunne innvende at det blir mye aktiviteter og lite læring, men skitt au. Noe siver inn – og her og der vi noen elever kunne oppdage litteraturens vidunderkraft.

Denne gangen vier vi stor plass til norske nyord. Tor Guttu og Boye Wangensten har med *Nyord i norsk* gjort en stor innsats for å dokumentere hvordan den norske ords-katten har endret seg fra 1976 til 2005. Et spennende skriveprosjekt kan å la elevene ta utgangspunkt i disse nyordene når de skriver historiske fortellinger: Hvis elevene legger handlingen ti, tjue, tretti eller førti år tilbake i tid, kan nyordene representere viktige samfunnsendringer. Akkurat som profesjonelle forfattere kan elevene sanke opplysninger om leveforholdene i en annen tid. Bruker elevene historietimer til å lære om nye ord, gjenstander og fenomener i etterkrigstiden, kan de etterpå bruke norsktime til å skrive troverdige miljøskildringer.

Norsk navnelære er en truet vitenskapsgren. Våre største nålevende navneforskere er nær pensjonsalderen, og foreløpige signaler fra universiteter og høyskoler tyder ikke på at fagfeltet vil bli prioritert ved nytilsetninger. Det er synd, for navnespørsmål engasjerer. Navnelæren er ikke direkte nevnt i kompetansemålene for ungdomstrinnet, men i dette nummeret har vi likevel lagt opp til spørrekonkurranser om temaet. En quiz kan være fin oppvarming for elever som skal gjøre rede for språklig variasjon i Norge i dag – og for elever som skal velge seg et språklig fordypningsemne.

Forrige nummer av Norsknytt var ekstra tjukt. Dette dobbeltnummeret er litt tynt. Til sammen rommer årgangen 144 A4-sider, akkurat som i de foregående år. Vi satser på høy kvalitet og enda litt kjappere utgivelser!

I det kommende året vil Språkåret 2013 prege Norsknytt. Feiringen av det norske språkmangfoldet innebærer en rekke arrangementer som kan inspirere norsklærere i undervisningen. Norsknytt vil også bruke mye plass på de reviderte kompetansemålene i norsklæreplanen – og forsøke å utarbeide undervisningsmateriell som imøtekommer de nye behovene som dukker opp. Også de varslede eksamensordningene i muntlig og skriftlig fra våren 2014 vil være et viktig tema i 2013-årgangen.

Ny eksamensordning våren 2014

Utdanningsdirektoratet varsler ny eksamensordning i norsk skriftlig for ungdomstrinnet, uansett om det blir én eller to eksamensdager. Hver eksamensdag skal elevene besvare en A-oppgave og en B-oppgave.

Eksamensordningen på ungdomstrinnet blir dermed mer lik eksamensordningen på videregående, der elevene allerede leverer to tekster på én dag.

A-oppgaven blir etter alle solemerker en form for kortsvarsoppgave, der elevene skal kommentere en tekst. Mest sannsynlig vil denne teksten være en del av forberedelsesmateriellet.

B-oppgaven er ventet å bli mer lik dagens skriveoppgaver, altså en langvarsoppgave som er løser knyttet til forberedelsesmateriellet. I utkastet til ny læreplan er sjangernavnene fjernet, og det finnes heller ingen todeling mellom «skjønnlitterære og sakpregede tekster». Denne endringen vil også kunne virke inn på oppgavene som blir gitt.

Hensikten med å innføre to oppgavetyper til eksamen er å måle en større bredde av elevenes norskfaglige kompetanse. I dag kan heldige elever sikre seg toppkarakterer i norsk ved å skrive (eller bringe med seg på minnepinne) en flott fortelling den ene dagen og et morsomt kåseri den andre dagen. Med de nye A-oppgavene vil det ikke være nok å skrive godt: Elevene må nok anvende et norskfaglig begrepsapparat i tillegg.

Utdanningsdirektoratet legger ut eksempeloppgaver i august. Da vil det også være avgjort om elevene på ungdomstrinnet fortsatt får to skrivedager i norskfaget, eller om elevene skal skrive A-oppgaven på sidemålet og B-oppgaven på hovedmålet.

Direktoratet foreslår kjennetegn

I forbindelse med justeringen av læreplanene i norsk, har Utdanningsdirektoratet utarbeidet nasjonale kjennetegn på måloppnåelse for 10. trinn.

Foreløpig ligger bare et utkast ute på direktoratets hjemmesider, men et endelig dokument blir publisert til skolestart høsten 2013.

Hensikten med kjennetegnene er at de skal være en støtte til standpunktvurderingen og gi en felles retning for vurderingsarbeidet. Direktoratet understreker at kjennetegnene er formulert slik at lærere lokalt kan bearbeide og tilpasse formuleringene.

Kjennetegnene er blitt utarbeidet på initiativ fra Kunnskapsdepartementet, som i Stortingsmelding 22 (2010–2011) klart uttrykte at skolene trenger ytterligere verktøy i arbeidet med vurdering.

Kjennetegn på tre nivåer

Faksimilene på motsatt side viser forslagene til kjennetegn i norsk muntlig og norsk skriftlig. Det er uklart om direktoratet med dette har tatt på forskudd at det blir to norskkarakterer.

I begge skjemaene er kjennetegnene utformet på tre nivåer – for lav, middels og høy kompetanse. På det laveste nivået gjelder

beskrivelsene for karakteren 2, siden karakteren 1 også kan bli gitt til elever som ikke viser noen kompetanse i det hele tatt.

Kritikk mot direktoratet

Ved innføringen ble det reist mye kritikk mot direktoratet for at det kom altfor svake signaler når det gjaldt karaktersetting: Når hver enkelt skole og hver enkelt norsklærer selv skal finne ut hva som skiller en firer fra en femmer, sier det seg selv at det oppstår ulikheter.

Spørsmålet er om de nye kjennetegnene innebærer noen reell forbedring. For eksempel er ikke kravene til sidemålskompetanse mer spesifikke enn at det fortsatt kan oppstå diskusjoner om hvor karaktergrensene går:

- Elever som får karakteren 2, skal «mestre enkelte regler».
- Elever på middel nivå skal «i hovedtrekk mestre formverket».
- Elever på høyt nivå skal «mestre sentrale regler i formverket».

Veiledende kjennetegn på måloppnåelse i norsk – 10. trinn

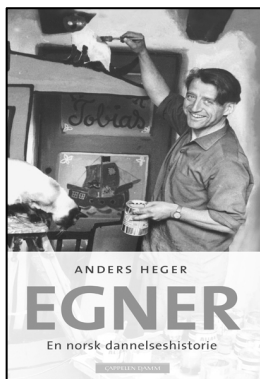
Vurderingsmatrisen i norsk beskriver elevens kompetanse på tvers av hovedområdene i faget og gir retning for hvordan elevens kompetanse skal vurderes ut fra om kompetansen vises muntlig eller skriftlig.

	Karakteren 2	Karakterene 3 og 4	Karakterene 5 og 6
	NORSK MUNTlig - NORSK MUNTlig - NORSK MUNTlig		
Eleven	Eleven	Eleven	Eleven
M	- gjengir kunnskap, forteller om og reflekterer over tekster og enkelte faglige emner i muntlige kommunikasjonssituasjoner	- viser og bruker kunnskap, forklarer og reflekterer over tekster og faglige emner i ulike muntlige kommunikasjonssituasjoner	- bruker relevant kunnskap, utdyper og reflekterer på selvstendig grunnlag over tekster og faglige emner i varierte muntlige kommunikasjonssituasjoner
U	- gjengir deler av innhold og gir eksempler på enkelte sider ved tekster, forklarer og reflekterer over kjente virkemidler	- gjengir innhold, analyserer, sammenlikner og reflekterer over utvalgte sider ved tekster, gjør rede for og drøfter virkningen av enkelte virkemidler	- gjengir innhold, analyserer, tolker og sammenlikner tekster ut fra ulike innfallsvinkler på selvstendig grunnlag, gjør rede for bruken av virkemidler og reflekterer over den funksjonen de har
N	- presenterer variert fagstoff på en forståelig måte og kan bruke ulike presentasjonsverktøy	- presenterer variert fagstoff tilpasset mottaker og kan bruke presentasjonsverktøy tilpasset situasjonen	- presenterer variert fagstoff med mottakerbevissthet og kan bruke formålstjenlige presentasjonsverktøy
O	- finner og bruker informasjon fra ulike kilder	- finner, reflekterer over og bruker relevant informasjon fra ulike kilder	- finner, reflekterer over og bruker informasjon på selvstendig grunnlag fra et bredt utvalg av kilder
R	- gir tilbakemeldinger og begrunner egne meninger om eget og andres arbeid ut fra kriterier	- gir tilbakemeldinger og vurderer sider ved eget og andres arbeid ut fra kriterier	- gir konstruktive tilbakemeldinger på andres arbeid og vurderer eget arbeid ut fra kriterier og ut fra kunnskap om tekst og språk
S	- lytter og deltar i samtaler og diskusjoner, gir innspill og formulerer egne meninger	- lytter, deltar i samtaler og diskusjoner med begrunnede argumenter og bruker andres innspill i den videre samtalen	- lytter kritisk, deltar i samtaler og diskusjoner, viser forståelse for andres argumenter og driver samtalen videre gjennom saklig argumentasjon
K	- bruker et funksjonelt språk og kjenner igjen og forklarer enkelte faglige begreper i forberedte sammenhenger	- bruker et variert og egnet språk og anvender enkelte språklige virkemidler og faglige begreper i forberedte sammenhenger	- bruker et presist og nyansert språk hvor språklige virkemidler og faglige begreper inngår

	Karakteren 2	Karakterene 3 og 4	Karakterene 5 og 6
	NORSK SKRIFTlig - NORSK SKRIFTlig - NORSK SKRIFTlig - NORSK SKRIFTlig		
Eleven	Eleven	Eleven	Eleven
S	- utformer tekster ut fra formålet, presenterer innhold og endrer egne tekster etter tilbakemeldinger og ut fra kriterier	- planlegger og utformer tekster ut fra formålet, utdyper innhold og bearbeider egne tekster etter tilbakemeldinger og ut fra kriterier	- planlegger og utformer tekster ut fra formålet, utvikler innhold og bearbeider egne tekster etter tilbakemeldinger, kriterier og kunnskap om tekst
K	- gjengir innhold i tekster, gjør rede for faglige emner og uttrykker egne meninger ved bruk av kjente fagbegreper	- gjengir innhold, løfter fram hovedtanker i tekster og faglige emner og reflekterer over dette ved bruk av fagbegreper	- gjengir innhold, løfter fram hovedtanker og uttrykker selvstendige perspektiver på tekster og faglige emner ved bruk av relevante fagbegreper
R	- bruker informasjon fra kilder i egne tekster, der det er relevant, og oppgir kildene	- bruker informasjon fra ulike kilder i egne tekster, der det er relevant, og integrerer, refererer, siterer og oppgir kildene slik at leseren kan finne frem til dem	- bruker informasjon fra kilder på en selvstendig måte i egne tekster, der det er relevant, og kan integrere, referere, sitere og oppgi kilder på en etterprøvbart måte
I	- skriver ulike typer tekster med en viss innholdsmessig struktur og tematisk sammenheng og bruker enkelte skrivehandlinger	- skriver ulike typer tekster med klar struktur og god tematisk sammenheng og bruker ulike skrivehandlinger	- skriver ulike typer tekster med klar og formålstjenlig form og struktur om ulike tema og bruker ulike skrivehandlinger på en hensiktsmessig måte
F	- uttrykker seg skriftlig med lite variert setningsoppbygging, kjente virkemidler og en viss tilpasning til innhold, mottaker og formål	- uttrykker seg skriftlig med variert setningsoppbygging og virkemidler tilpasset innhold, mottaker og formål	- uttrykker seg skriftlig med variert setningsoppbygging og ulike virkemidler, tydelig tilpasset innhold, mottaker og formål
T	- mestrer i hovedtrekk ortografi og sentrale regler i formverket, og formulerer seg klart med en viss variasjon i tekstbindingsstrukturer på <u>hovedmålet</u>	- mestrer ortografi og formverk, og formulerer seg klart og variert med ulike tekstbindingsstrukturer på <u>hovedmålet</u>	- mestrer ortografi og formverk, og formulerer seg presist og nyansert med egnede og varierte tekstbindingsstrukturer på <u>hovedmålet</u>
L	- mestrer enkelte regler i formverket og formulerer seg forståelig på <u>sidemålet</u>	- mestrer i hovedtrekk regler for formverket og formulerer seg klart og funksjonelt på <u>sidemålet</u>	- mestrer sentrale regler i formverket og formulerer seg klart og variert på <u>sidemålet</u>

Det er verdt å merke seg at direktoratet ikke har utarbeidet kjennetegn til hvert eneste kompetansemål, men isteden har utarbeidet kjennetegn til grupper av kompetansemål. Denne praksisen er særlig verdt å merke seg for norsk-lærere som nå møter fenomenet individuelle utviklingsplaner i digitale plattformer. Ved en

del skoler legges det opp til at lærerne skal kommentere elevenes måloppnåelse på hvert eneste kompetansemål, men en slik praksis er altså ikke i samsvar med den måten som Utdanningsdirektoratet møter problemstillingen på.

Biografi

Thorbjørn Egners liv samlet mellom to permer

Ingen har preget den norske barnelitteraturen mer enn Thorbjørn Egner (1912–1990). Til hundreårsjubileet kom en ny biografi som gir ny innsikt i både mannen og forfatteren.

Mannen bak boka er forlagsmannen Anders Heger. Få nordmenn skriver bedre enn ham, og Hegers gode penn er for mange grunn god nok til å gi seg i kast med boka. Også elever på ungdomstrinnet kan ha godt av å lese noen kapitler i en så velskrevet biografi. Ikke bare kan elevene få stifte bekjentskap med en ny sjanger. Elevene får også oppleve mønstergyldig språkbruk.

Hegers Egner er en landsfader av omtrent samme kaliber som Einar Gerhardsen. Mens Arbeiderpartiet styrer landet, er det Egner som bygger opp fantasilandet der stor og liten møtes, med Ola-Ola, Hakkebakkeskogen og Kardemomme by.

Hegner bruker godt med plass til Thorbjørn Egners egne tekster, men viktige var også Egners lesebøker, som i mange år var dominerende i skoleverket. Siden Anders Heger har hatt tilgang til Thorbjørn Egners private brevsamling, får leseren et fint innblikk i hvordan Egner tenkte om litteraturvalget i lesebøkene. Hegers tekst om Egner er ikke bare en solskinnsbiografi: Mannen med den milde røsten blir beskrevet som i overkant detaljorientert, på kanten til pedantisk.

Hegers bok om Egner er en tvers igjennom velskrevet og vakker bok. Den er nok lang for elever, men for norsklærere bør den være perfekt!

Anders Heger:

«Egner. En norsk dannelsehistorie» (520 sider)

Veiledende pris: 399,- kroner

Cappelen Damm 2012

Antologi

Imponerende samling av langrennsskildringer

At nordmenn er født med ski på beina, gjenspeiles i skjønnlitteraturen. Ildsjelen Jon Vegard Lunde har brukt flere tiår på å samle skildringer fra langrennssporten.

Utvalget spenner vidt, fra kiosklitteratur til nobelprisvinnere. De norske forfatternavnene i antologien er mange. Kjell Aukrust, Ragnar Hovland, Per Petterson, Arne Berggren, Mikkel Fønhus, Johan Borgen, Tarjei Vesaas og Alf Prøysen er bare noen få eksempler.

Overvekten av mannsnavn er ikke helt tilfeldig. I norsk litteratur finnes det en tradisjon for å skildre forholdet mellom far og sønn i skisporet. Forfattere som vil skildre forholdet mellom mor og datter, passer på å skape en annen ramme.

Antologien er rikt illustrert med både norske og utenlandske kunstverk. Også utenlandske forfattere som Hemingway er representert.

Idrettslitteratur er ikke noe etablert begrep i Norge, men sjangernavnet kan sikkert virke forlokkende for mange ungdomsskoleelever. I Jon Vegard Lundes antologi er skjønnlitteraturen og bildekunsten løftet fram. Elever som vil fordype seg i temaet, kan også hente tekster fra avisenes sportssider. Særlig interessant kan det være å studere hvordan sportsjournalistene skildrer norske bragder. En morsom oppgave, som innebærer økt nabospråksforståelse, er å sammenlikne skandinaviske nettaviser: Er alle like begeistret for norske skiløpere?

Jon Vegard Lunde (red.):

«Fra Heming unge til Hemningway» (415 sider)

Veiledende pris: 490,- kroner

Jevelforlaget 2012

Gavebok – norske nisser

Høy julefaktor med Midthuns nisser

Nisseillustrasjoner av Kjell E. Midthun er samlet i en svært vakker nissebok. Både tegninger, bildetitler og lånte noveller er egnet til å gi elever skrivelyst i førjulstida.

Når de vakreste bøkene fra 2012 skal kåres, må Midthuns *Nisser* være blant de heteste kandidatene. Boka er gjennomillustrert og vakkert satt opp. Dessuten er papirkvaliteten slik den skal være i en slitesterk gavebok.

Hovedteksten i boken er skrevet av Holger Kofoed. Det er en historisk gjennomgang av norske illustrasjoner – med små avstikkere til nabolandene. To ordentlige julefortellinger har også fått plass: «Disse gråkleddede ryggene» av Gro Dahle og perlen «Tror du på julenissen?» av Odd Børretzen. Begge fortellingene egner seg godt til høytlesning med ungdomsskoleelever.

Nissebokas mange illustrasjoner kan fungere godt som igangsettere dersom elevene får i oppdrag å skrive julefortellinger. Når nisser opptrer i ukjente omgivelser, som Midthuns nisser ofte gjør, settes elevenes fantasi på prøve. Hva slags historier kan passe til de detaljrike tegningene?

Noen av bildetitlene kan også inspirere til en skrivestund. Midthuns nissemotiver har for eksempel navn som «Nye tider, nye skikker», «Liten hjelper», «Stabbursrøvere», «Vinternatt», «Snøballkastere», «Stjernerytter», «Kartlesere», «Følgesvennen», «MC-nisser» og «Stille åretak». Kanskje kan elevene skrive nissefortellingene først og se tegningene etterpå?

Kjell E. Midthun (m.fl.):
«Nisser» (160 sider)
Veiledende pris: 299,- kroner
Gyldendal Norsk Forlag 2012

Gavebok – norsk folketro

Friske illustrasjoner av norske urskapninger

Kan du forskjellen på drage og linnorm, tusse og troll, mannbjørn og mare, hulder og alv? Det er spørsmålet som stilles til leserne av *Den store glemmeboka*.

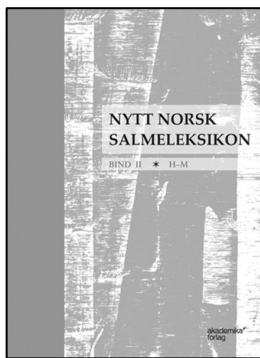
Norsk folketro er rikholdig og engasjerer mange mennesker. I skoleverket kan kunnskapen om overnaturlige vesener falle mellom to stoler. I RLE-bøkene vies norsk folketro liten plass. I moderne lærebøker i norsk må nisser og dverger ofte vike for varulver og vampyrer.

De to forfatterne av denne boka beskriver over tretti overnaturlige vesener som nordmenn har trodd på. Kapitlene overskrider sjelden tre tekstsider, og siden skriften er ganske stor, er dette kapitler så godt som alle ungdomsskoleelever fint kan lese. Illustrasjonene til Morten Thyholt er i seg selv inspirerende.

Den store norske glemmeboka er først og fremst en vakker gavebok, ikke en fagbok med kildehenvisninger. Elever som vil fordype seg i norsk folketro, kan derfor gjøre lurt i å oppsøke biblioteket for å låne bøker av kjente folkeminnegranskere som Ørnulf Hodne og Olav Bø.

Noen kritikere har hengt seg opp i at nisser og dverger blir framstilt som virkelige vesener. Forfatterne påstår for eksempel om fossegrimen at han bor bak fosser, i elver og under kvernhus – istedenfor å presisere at dette er noe folk har trodd. Klarer man å se bort fra slike forbehold, og det klarer sikkert elever, bør Boege og Vardøens bok være et kjærkomment tilskudd til boksamlingen.

Bianca Boege og Jan Vardøen:
«Den store norske glemmeboka» (157 sider)
Veiledende pris: 299,- kroner
Nix Forlag 2012

Salmleksikon Storverk om den norske salmeskatten

De norske salmene er en viktig del av litteraturhistorien. I *Nytt norsk salmeleksikon* får leserne solid bakgrunnsinformasjon om både tekster og melodier.

Ikke siden *Norsk Salmehistorie* ble utgitt i to bind i 1879–1880, er et større kilde- og kommentarverk blitt utgitt på norsk. Foreløpig er bare to av de tre bindene av *Nytt norsk salmeleksikon* kommet i handelen. Verket blir komplett i løpet av 2013.

Salmene er ordnet etter førstelinjen, og et salmenummer viser til plasseringen i *Norsk salmebok* av 1985. Det er allerede vurdert å lage et supplementsbind for å få med de aller siste salmene, men inntil videre får en glede seg over det som allerede er på plass.

I nesten alle artiklene er salmens originaltekst gjengitt nøyaktig etter den valgte kilden. (Den norske oversettelsen må man som regel til salmeboken for å finne.) Deretter følger grundige og opplysende kommentarer til teksten, noen ord om forfatteren, melodien og komponisten.

For en norsklærer med begrenset innsikt i salmesjangeren, er det befriende å lese de mange gjennomarbeidede «mestertolkningene» i salmeleksikonet. Opplysninger om salmer som er brukt ved ulike historiske anledninger, gir disse salmene en ekstra dimensjon. Et dypdykk i de mest velkjente salmene kan gi en aha-opplevelse også for elever på ungdomstrinnet.

Stig Holter, Ragnar Grøm og Vigdis Øystese (red):

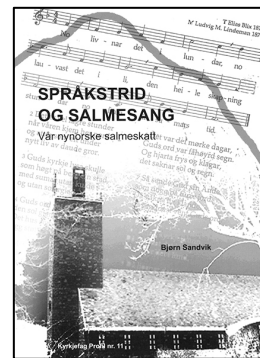
«Nytt norsk salmeleksikon A–G» (544 sider)

Stig Holter, David Hamnes og Inger Vederhus (red):

«Nytt norsk salmeleksikon H–M» (602 sider)

Veiledende pris: 450,- kroner per bind

Tapir/Akademika Forlag 2012

Fagbok om nynorsk salmediktning Mye målhistorie i de nynorske salmene

Så seint som på slutten av 1800-tallet ble det sagt at landsmålet var et ugudelig språk og uegnet som kirkespråk. I dagens salmebøker er nær 40 prosent av tekstene på nynorsk.

I boka *Språkstrid og salmesang* viser Bjørn Sandvik hvordan nynorsken gradvis har vunnet fram som kirkespråk de siste 150 årene. Blandingen av kirkehistorie og språkhistorie er fruktbar, og aller best kommer sammenhengen fram gjennom Elias Blix, nordlendingen som var både salmedikter og kirkeminister. Den doble posisjonen brukte Blix til å bygge ned skillet mellom det folkelige og det kristelige, men kampen var seig. De første salmene Blix skrev, gav han ut anonymt.

I boka trekkes også andre salmediktere fram i lyset, for eksempel Peter Hognestad, Matias Skard og Anders Hovden. Stor oppmerksomhet blir viet til grundtvigianismen i Norge. Slagordet «kristendom og norskdom» hadde i en periode stor gjennomslagskraft og var med på å bane vei for nynorsken. At mange nordmenn for første gang fikk lov til å bruke sitt eget språk i tilbedelse og lovprising, har et demokratisk aspekt som det er lett å glemme i dag.

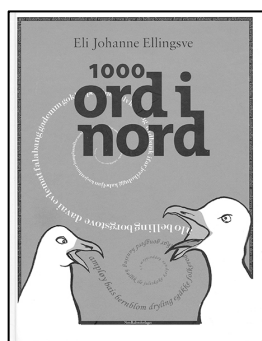
Språkstrid og salmesang er utgitt som en del av en skriftserie for studier i kirkefag. Forfatteren vender seg til voksne lesere.

Forfatteren Bjørn Sandvik (f. 1938) har vært sogneprest i Oslo og Bærum. Han satt i liturgiutvalget ved utarbeidelse av den nye salmeboka.

Bjørn Sandvik:

«Språkstrid og salmesang. Vår nynorske salmeskatt»
(103 sider)

Veiledende pris: 158,- kroner
Tapir Akademisk Forlag 2010

Ordsamling Rikholdig ordbok frå Nord-Noreg

Dialektordbøker er av og til berre artige for dei som kjenner dialekten godt. Med 1000 ord i nord har Eli Johanne Ellingsve laga ei ordbok som famnar mykje breiare.

Ordsamlinga inneheld ord og uttrykk med særleg tilknytning til dei tre nordlegaste fylka. Ord som er i bruk lenger sør, er i stor grad luka vekk. Det særmerkte med denne dialektordboka er dei grundige ordforklaringane. Boka *1000 ord i nord* er interessant ord- og kulturhistorie også for lesarar i sør.

Eit eksempel viser korleis ordforklaringane gir kunnskap både om oppslagsordet og ord i nær slekt. Om «vågakråke» skriv Ellingsve: «Eit gammalt merke på at lofotfisket var over, var det når vågakråka i mars varsla heimtur for vågafolket (lofotkarane, fiskarane som hadde vore i Vågan i Lofoten). Det gjekk og mot slutten på vågakosten i matkista. Ved heimkomsten venta kan hende ein tallerken vågmannsfile, ein mjølkerett med flatbrød og heimsmør.»

Arbeidet med ordsamlinga starta i røynda i 2003, med opprettinga av den faste spalta *Ord i nord* i Nordnorsk Magasin. Artiklane derfrå er no samla i bok for alle som er glade i det nordnorske språket – kanskje ei gåve til nokon du kjenner?

Eli Johanne Ellingsve er redaktør i Norsk Ordbok og ein av statens namnekonsulentar for Midt-Noreg. På heimesidene til Språkrådet har ho publisert eit undervisningsopplegg for fordjupingsarbeid i naturnamn og andre stadnamn.

Eli Johanne Ellingsve:
«1000 ord i nord» (145 sider)
Rettleiande pris: 259,- kroner
Nordkalottforlaget 2012

Ordbok Norske nyord fra 1975 til 2005

Ordforrådet forandrer seg fra år til år. Nå har vi fått en oppslagsbok som forteller oss når ord som «åndspygmé», «Nynoreg» og «feta-ost» kom inn i det norske språket.

Nyord i norsk inneholder ord som første gang er registrert mellom 1975 og 2005. Til sammen inneholder ordboka rundt 10.000 oppslagsord, medregnet flerordsuttrykk og nye betydninger.

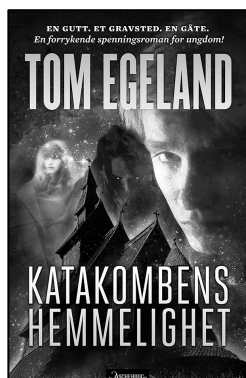
Samfunnsendringene preger utviklingen av ordforrådet. Påvirkningen fra engelsk er massiv. Når det gjelder matordene, er likevel sporene fra middelhavslandene enda sterkere. Litt på den samme måten stammer mange religionsord fra arabiske områder.

Også likestillingsarbeidet har satt spor i ordboka. Blant de nye oppslagsordene er både *fylkeskvinne* og *pressetalskvinne* – og *kamphøne* og *sviresøster*. På den andre siden har ord som *helsebror* og *værmann* blitt brukt.

Dataalderen gjorde sitt inntog i den perioden som ordboka dekker. For eksempel kan man finne oppslagsord som *skjermbrev*, *hypertekst* og *diskett* – det siste ordet er på vei ut igjen. Også innenfor musikkens område har det dukket opp mange nye ord.

En nyordordbok kan ligge til grunn for mange gode samtaler, men for de fleste er nytteverdien begrenset. I dette nummeret av Norsknytt har vi forsøkt å plukke ut mange av de «beste» ordene og putte dem inn i ulike oppgaveformater. Vi håper at elevene ser humoren i nyordene – og at elevene skjønner at også ord har et livsløp.

Tor Guttu og Boye Wangensteen (red.):
«Nyord i norsk» (390 sider)
Veiledende pris: 298,- kroner
Kunnskapsforlaget 2012

Ungdomsroman

Ung arkeolog i Romas katakomber

Riverton-vinner Tom Egeland er frampå med en sammensatt spenningsbok for ungdom, og han får terningkast seks i VG. Handlingen flytter seg mellom Borgund, Oslo og Roma. Hovedpersonen i *Katakombens hemmelighet* er den 14 år gamle Robert, en ganske vanlig Oslo-gutt med interesse for data og fotball. Moren er arkeolog og er innimellom nødt til å ta med seg sønnen på oppdrag. Derfor blir Robert med til Roma etter funnet av et mystisk smykkeskrin ved Borgund stavkirke.

Betingelsen for at Robert får permisjon fra skolen en hel måned, er at han skriver et sær- emne om utgravingene i Roma. De innbakte små- tekstene om Romas historie og religiøse symboler gir leseren mye verdifull bakgrunnskunnskap. Kapitlene er korte og godt fortalt. Særlig for gutter kan vekslingen mellom Romas kata- komber, Oslos fotballbaner og verdensrommets kometer virke forlokkende.

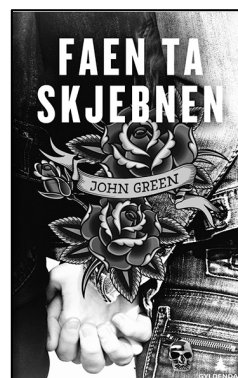
Tom Egeland har tidligere vært journalist i Aftenposten og VG, men er nå forfatter på heltid. Han er kjent blant annet for *Sirkelens ende* (2001), som av forlaget er blitt kalt den norske *Da Vinci-koden*. Hovedpersonen her er arkeologen Bjørn Beltø, som også dukker opp i *Paktens voktere* (2005), *Lucifers evangelium* (2009) og *Nostradamus testamente* (2012). Egelands ungdomsbok kan opplagt virke som en inngangsport til disse fire voksenbøkene. Likhetene er mange – og verdt å gripe fatt i for ungdomsskoleelever som skal fordype seg i et forfatterskap.

Tom Egeland:

«Katakombens hemmelighet» (243 sider)

Veiledende pris: 299,- kroner

H. Aschehoug & Co 2013

Ungdomsroman

Trist og humoristisk om kreftsyk ungdom

John Green er en av de mest populære ungdomsbokforfatterne i USA. Den som leser om 17-åringene Hazel og Augustus i *Faen ta skjebnen*, skjønner lett hvorfor.

Hovedpersonen Hazel har fått kreftdiagnose og deltar i samtalegruppe sammen med annen kreftrammet ungdom. Disse samtalene virker bare nedslående for Hazel, fram til jevnaldringen Augustus dukker opp. En forelskelse gror fram mellom dem, men bakteppet er mørkt.

Skjønnlitterære bøker om kreftrammet ung- dom kan lett bli veldig triste og tragiske. I *faen ta skjebnen* er det rimelig god balanse mellom det triste og det litt mer oppløftende. Vi møter både ungdommenes og foreldrenes sorg, men 17- åringenes uærbødige livsinnstilling, mørke humor og intelligente replikker gjør boka interessant.

Boka passer godt for eldre elever på ungdoms- trinnet. Kanskje faller jenter aller mest for kombinasjonen av sykdom og kjærlighet.

Selv om oversettelsen til norsk holder høyt nivå, har Gyldendal fått mye tyn for tittelen av ulike bokanmeldere. Den engelske tittelen, *The fault in our stars*, har noe poetisk ved seg som er blitt borte i *Faen ta skjebnen*. Da har kanskje danskene lyktes bedre med *En flænge i himlen*. I en samtale med elever kan man også trekke inn den svenske tittelen, *Förr eller senare eksploderar jag*. De skandinaviske forlagenes boktitler og framsideillustrasjoner åpner for mange spennende diskusjoner om tema og budskap!

John Green:

«Faen ta skjebnen» (340 sider)

Veiledende pris: 299,- kroner

Gyldendal Norsk Forlag 2013

DE BESTE BØKENE FRA 2012

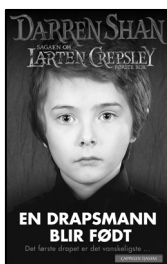

Hvilke godbiter slapp de norske forlagene fra seg i 2012? Norsknytt-redaksjonen har lest en rekke ungdomsbøker – og i tillegg saumfart anbefalinger fra bibliotekarer, bokanmeldere og litteraturjuryer. Bøkene som er omtalt på denne siden, kan passe ekstra godt for de yngste leserne på ungdomstrinnet:

Endre Lund Eriksen: *Den sommeren pappa ble homo*

Forfatteren av bøkene om Pitbull-Terje har denne gangen lagt handlingen til Nord-Norge. Hovedpersonen er den 13 år gamle Arvidsjaur. Foreldrene er nylig blitt skilt, så han bor sammen med faren sin. Istedenfor den vanlige sydenturen blir det campingferie til Nordfjordbotn. Der møter Arvidsjaur den jevngamle Indiane, mens faren møter Roger Berg. Arvidsjaur skriver dagbok, og vi får vite mye om følelseslivet både til far og sønn. Boka til Endre Lund Eriksen er som vanlig underholdende og ufarlig. Finnes som lydbok.

Darren Shan: *En drapsmann blir født*

Det siste tiåret har Darren Shan vært en av de store vampyrforfatterne. Nå har han lagt handlingen til starten av 1800-tallet. Hovedpersonen Larten Crepsley vokser opp i en fattig familie, og som mange andre må Larten arbeide under kummerlige forhold på fabrikken. Det ender med at Larten dreper sin voldelige og tyranniske sjef, og dermed må han ut på flukt. *En drapsmann blir født* er den første boka i en serie på fire. Boka er handlingsmettet og rask å lese.

Nina Elisabeth Grøntvedt: *Absolutt ukyssa*

Dagboksangeren er i vinden blant unge lesere. I bokhandlenes barne- og ungdoms-avdelingene ligger de sju Pingle-dagbøkene på salgstoppen, og suksess hos guttene gjør også Donut-dagbøkene. Nina Elisabeth Grøntvedts dagbokserie er mer rettet mot jentene. Hovedpersonen Oda skal snart begynne på ungdomsskolen, men for Oda skaper det stor bekymring at hun er ukysset. Boka er lettlest og underholdende. Samtidig er den en oppfølger til den første boka i serien: *Hei, det er meg!*

Jørn Lier Horst: *Salamandergåten + Maltesergåten*

Den tidligere politimannen Jørn Lier Horst har høstet stor anerkjennelse som kriminalforfatter for voksne. Nå skriver han også ungdomskrim av høy kvalitet, både språklig og litterært. Hovedpersonene er Cecilia, Leo, Une og hunden Egon – til sammen CLUE. Livet som amatørretterforskere i Skutebukta er ikke bare enkelt, og det dukker opp moralske dilemmaer underveis. Foreløpig har serien tre titler. Elever som liker lettlest og god krim, kan også smake på Blade-serien av engelskmannen Tim Bowler.

Tina Trovik: *Samuel Sekel og flukten fra Paris*

På åttende trinn lærer de aller fleste elever om den franske revolusjon. I sin kritikerroste serie om Samuel Sekel tar forfatteren Tina Trovik leserne med til henrettelsen av Marie-Antoinette. Som etternavnet til hovedpersonen antyder, kan han reise fra århundre til århundre, og derfor får vi i denne boka også følge ham i antikkens Egypt. Beretningen om Samuel Sekel er starten på en ny, norsk fantasyserie. Denne første boka ble i 2012 vinner av ARKs barnebokpris – stemt fram av elever på mellomtrinnet.

Asbjørn Rydland: *Mørkemanaren*

Dette er den tredje boka i serien om drakeguten Koll, som veks opp på staden Kervad i noko som liknar på middelalderen og litt etter litt oppdagar magiske evner. Nettstaden nynorsk bok.no omtalar *Mørkemanaren* som «den beste fantasy-serien blant norske barne- og ungdomsbøker» og gir skryt for eit gjennomarbeidd univers. Interesserte lesarar bør begynne med dei to første bøkene, *Drakeguten* og *Med eld i hjartet*. Språket er lettlese og interessant på same tid – midt i blinken for dei som vil lese god nynorsk.

DE BESTE BØKENE FRA 2012

Hvilke godbiter slapp de norske forlagene fra seg i 2012? Norsknytt-redaksjonen har lest en rekke ungdomsbøker – og i tillegg saumfart anbefalinger fra bibliotekarer, bokanmeldere og litteraturjuryer. Bøkene som er omtalt på denne siden, kan passe for elever på både åttende, niende og tiende trinn:

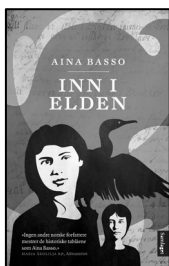
Simon Elkeles: *Brennende hjerter*

Trilogien om Fuentes-brødrene passer ypperlig for unge lesere som elsker romantikk. Hovedpersonen i denne tredje boka er Luis, den yngste av de tre uimotståelige brødrene. I motsetning til sine brødre er Luis både flink på skolen, morsom og godt likt av alle. I likhet med sine brødre faller han for en jente som er helt ulik ham selv, og da starter problemene. Luis dras inn i kriminalitet, oppdager ting om sin egen familie og begynner å lure på om han også er en «bad boy» ... Romanen finnes også som lydbok.

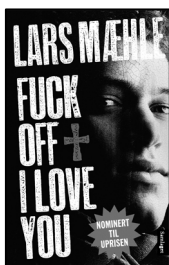
Linn T. Sunne: *Lille ekorn*

Hovedpersonen i *Lille ekorn* er 14-åringen Aurora. Hun er best på håndballaget, men hun klarer ikke å bli forelsket i de jevngamle guttene, som enten er altfor tøffe eller altfor tause. Isteden forelsker hun seg i treneren. I 2012 vant boka Brageprisen for beste ungdomsbok. Juryen begrunner tildelingen slik: «På en overbevisende måte går Linn T. Sunne inn i en ung jentes møte med en overgriper. På en enkel, men nyansert måte åpner boken opp temaet for unge lesere. Dette er noe som kunne hendt i et hvilket som helst miljø.»

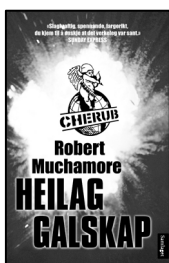
Aina Basso: *Inn i elden*

Boka hentar mykje av handlinga si frå hekseprosessane i Finnmark tidleg på 1620-talet. Ungjenta Dorothe er blitt gifta bort til den meir enn dobbelt så gamle Johann Beyer. På nabogarden bur ei kone som kan litt for mange legekunstar. Ho blir arrestert for hekseri. Når dottera hennar, Elen, hjelper den gravide Dorothe, set ho sitt eige liv i fare. Det kan ta litt tid for lesaren å kome inn i handlinga. I den andre enden ventar større innsikt i fattigdom, maktovergrep og misbruk av religion i Noreg på 1600-talet.

Lars Mæhle: *Fuck Off I Love You*

Hovudpersonen Vemund er ein ganske vanleg 16-åring, men på eit tidspunkt fell nokre av veggane i livet ut. Mora blir innlagt på psykiatrisk sjukehus og kjærasten slår opp. Tilbake står ein vennegjeng som ikkje er heilt god, og Vemund finn på ting han angrar sterkt på seinare. Boka er ikkje minst interessant fordi ho skildrar korleis heilt vanlege ungdommar kan hamne på gale spor. Kapitla er temmeleg korte. *Fuck Off I Love You* blei nominert til Uprisen 2013. Romanen finst også som lydbok.

R. Muchamore: *Mennesket og dyret + Heilag galskap*

Det Norske Samlaget er ute med bok nummer fire og fem i den veldig gode CHERUB-serien, der unge James Adams tek på seg oppdrag for det britiske etterretningsvesenet. Bøkene er handlingsmetta og svært godt skrivne. Bokmåselevar kan fort gløyme at desse bøkene er skrivne på nynorsk. Laboratorieforsøk med dyr er eit hovudtema i «Mennesket og dyret», medan religiøs hjernevasking er eit hovudtema i «Heilag galskap». Utgivingane er støtta av Norsk Kulturråd.

Marianne Kaurin: *Nærmere høst*

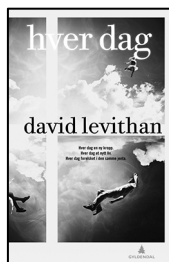
Hovedpersonen er 15-åringen Ilse Stern, som høsten 1942 bor på Grünerløkka i Oslo sammen med foreldre og to søstre. Hver morgen står faren Isak opp for å rekke å tørke bort jødefiendtlige slagord fra butikkvinduet før døtrene oppdager dem. Snart tar Statspolitiet faren, og senere også resten av familien, men Ilse flykter. Debutanten Marianne Kaurin har skrevet en nydelig bok, levende og godt fortalt. Forfatteren skildrer krigens brutale virkelighet, men også hverdagsliv med forelskelse, håp og tilfældigheter.

DE BESTE BØKENE FRA 2012

Hvilke godbiter slapp de norske forlagene fra seg i 2012? Norsknytt-redaksjonen har lest en rekke ungdomsbøker – og i tillegg saumfart anbefalinger fra bibliotekarer, bokanmeldere og litteraturjuryer. Bøkene som er omtalt på denne siden, kan passe ekstra godt for de eldste leserne på ungdomstrinnet:

David Levithan: *Hver dag*

Hovedfiguren A er 16 år gammel. I 16 år har A beveget seg fra kropp til kropp, for A er ikke noe annet enn en sjel som flytter på seg. I romanen følger vi A fra dag 5994 til 6034: A kan være en mørk, vellykket fotballgutt den ene dagen, for å våkne opp som en motløs ungjente den neste dagen – eller kanskje som en illegal innvandrer. I romanens første kapittel opplever A å bli forelsket. Den eneste måten å holde kontakt på, er gjennom e-post. Skildringene av de mange kroppene og livssituasjonene gir boka noe ekstra.

Mats Strandberg og Sara B. Elfgren: *Sirkelen + Ild*

Engelfors-trilogien handler om seks unge hekser på en videregående skole i Sverige. Heksene har ulike egenskaper, for eksempel kan den ene bli usynlig, mens en annen er tankeleser. Handlingen veksler mellom to plan. På den ene siden opplever jentene problemer som enhver tenåring kan støte på. På den andre siden er jentene nødt til å samarbeide for å redde verden. Bøkene er svært underholdende og inneholder gode skildringer av ungdomslivet i dagens Skandinavia. Romanene finnes som lydbøker.

Taran L. Bjørnstad: *Picassokvinnen*

Hovedpersonen i denne boka er noe utenom det vanlige. På grunn av et veldig annerledes utseende skyr den 18 år gamle Angelica fysisk kontakt med omverdenen. Heldigvis gjør internett det mulig for henne å kommunisere med jevnaldrende, men Angelica er ikke ærlig om hvem hun selv er. Forfatteren har lyktes godt i å skrive en bok som i stor grad handler om selvtillit og ensomhet. Det dukker opp lyspunkt og gode opplevelser for Angelica underveis, så boka er også underholdende, ikke bare sår.

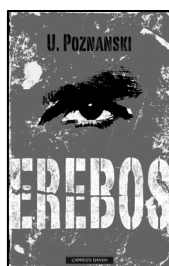
Simon Stranger: *Verdensredderne*

Dette er oppfølgeren til *Barsakh* fra 2009. Hovedpersonen Elise er blitt 17 år, og hun får nok en gang opplevelsen av å leve i en globalisert verden. Handlingen begynner med at den moteinteresserte Elise er inne i en klesbutikk. Der treffer hun en gutt som fester klistremerker med slagord over noen T-trøyer. Vi får også møte den 12 år gamle Reena, som arbeider på en tekstilfabrikk i Bangladesh. Romanen kan passe ekstra godt for dem som liker å utforske forholdet mellom litteratur og virkelighet.

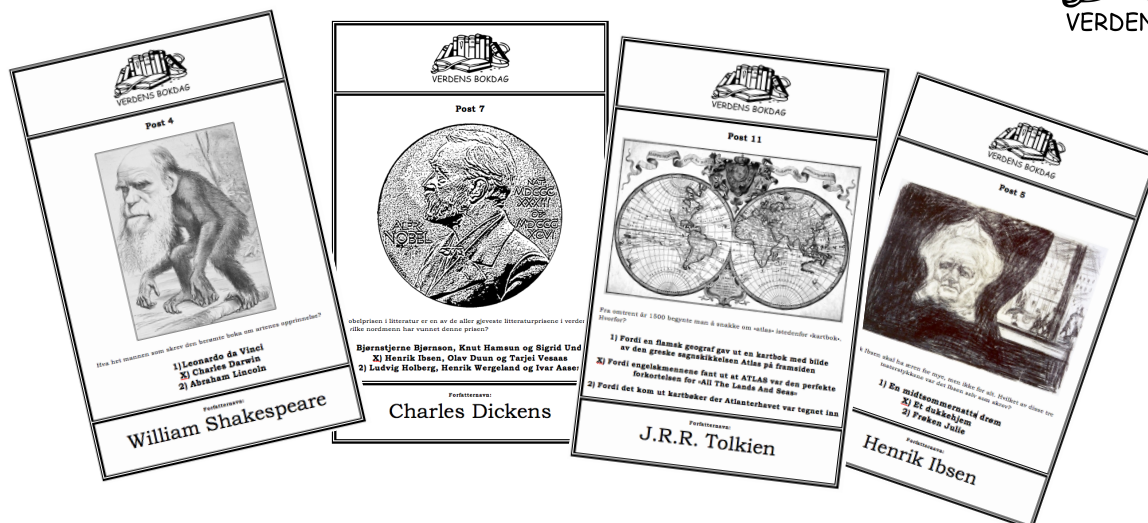
Mikael Niemi: *Bomb dem!*

Hva er det som får ganske vanlige ungdommer til å bikke over og bli en fare for seg selv og samfunnet? Jeg-fortelleren i denne romanen går på skole, men har en snodig oppførsel og tiltrekker seg mye negativ oppmerksomhet. Han deler verden inn i drittsekker og idioter, han mislykkes i kjærligheten og får en dårlig venn i Pålle, som tar på alvor jefpersonens dikt: «Bomb dem, bomb hele dritten, kast granater i korridorene». Boka åpner for viktige diskusjoner om det å være utenfor og det å finne veien tilbake til flokken.

Ursula Poznanski: *Erebos*

Denne boka handler om ungdommer som blir fanget i en spillverden. Helt sentralt står spillet Erebos, der spilleren må følge tre regler: Man får bare én sjanse, man må spille alene, og spillets innhold må holdes hemmelig. Det mystiske er at spillerne blir bedt om å utføre handlinger i den virkelige verdenen, og at spillet har evnen til å kontrollere om disse oppdragene blir utført. Meningene om boka er temmelig delte: Det kan virke som om leserne enten faller pladask for boka eller raskt får lyst til å legge den vekk.

Bruk en hel skoledag til å feire bøkene!

FN-organisasjonen UNESCO vedtok i 1995 at dagen for bøker og opphavsrett skal markeres 23 april hvert år. Hensikten er å hylle bøker og forfattere, og å oppmuntre alle til leseglede. I dette nummeret av Norsknytt bringer vi et opplegg til å fylle en hel skoledag.

Verdens bokdag kan markeres på hundrevis av måter. Her presenterer Norsknytt et opplegg som er utprøvd med stor suksess på en ungdomsskole.

Skoler som ønsker å bruke opplegget, må ta stilling til en del organisatoriske spørsmål. For eksempel er det ikke opplagt at elevene skal følge sine vanlige klasser hele dagen. Det kan være aktuelt å blande elevene både på trinn og mellom trinn. Noen av stasjonene har akti-

viteter som kan fungere som gode bli-kjent-øvelser, mens andre stasjoner kan fungere best med elever som kjenner hverandre godt.

Hvis skolen ønsker å involvere mange voksenpersoner som foreslått i andre økt, må tider avtales. Ønsker skolen å dele ut bok-premier, må også disse skaffes til veie.

Beskrivelsen av de ulike aktivitetene er ganske detaljerte. Selvsagt er det mulig å gjøre lokale tilpasninger!

Første økt: Stasjonsundervisning (0830–1130)

Her er det forslag til åtte stasjoner, men seks stasjoner er helst nok – en halvtime hvert sted.

Stasjon/ aktivitet	Verdt å tenke på
Lesetips fra bibliotekaren	Har skolen en skolebibliotekar, eller er det mulig å låne en bibliotekar fra det lokale folkebiblioteket? For elevene kan det være ålreit å få en oppdatering på fersk litteratur for ungdom.
Boktittelmiming	Mimekonkurranser kan være populært også for litt eldre elever. På side 17–19 i dette nummeret av Norsknytt bringer vi boktitler som kan være gode for elevene å mime til. Dersom boktittelen inneholder sammensatte ord, kan det være lurt å be elevene om å mime ordleddene hver for seg. Til diskusjon: Skal alle elevene tvinges til å mime? Skal den som gjetter riktig, ha førsteretten til å mime neste gang? Skal læreren plukke ut de beste mimeforsøkene, slik at disse elevene kan kjøre mimingen i reprise hvis alle elevene samles senere på dagen? Kan skolen premiere den beste mimeren?

Stasjon/ aktivitet	Verdt å tenke på
Stillelesing	Hvis skolen velger å markere Verdens bokdag med en hel skoledag, er det kanskje ikke urimelig at elevene får tid til å sitte ned og kose seg med hver sin bok. En viktig forutsetning er at elevene faktisk har med seg stillelesingsbøker, eller at skolen kan stille med attraktivt lesestoff. Til diskusjon: Er det mulig å få alle elevene til å sitte ned med hver sin bok? Hva med elever som eventuelt glemmer å ta med seg bok? Ta med: Ekstra stillelesingsbøker
Bokillustrasjoner	Også bokillustratører er med på å lage bøkene som blir gitt ut, ikke bare forfattere. Hensikten med denne stasjonen er at elevene skal lage en illustrasjon som passer til den historien de får høre. Hvis det finnes gode opplesere blant lærerne, kan denne læreren lese høyt fra en bok. Eventuelt går det an å spille av en lydbok, for å vise at også lydbøker er en type bøker. Et forslag kunne være å laste ned <i>I havet er det krokodiller</i> eller <i>Den sommeren pappa ble homo</i> fra Lydbokforlaget og spille av en halvtime fra denne. Hvis skolen arrangerer konkurranse om å lage den beste bokillustrasjonen, er det viktig at elevene skriver på navn og klasse når de leverer tegningene sine. Skal man lage en nettutstilling i etterkant, eller vise fram vinnertegningene på projektor, kan det være praktisk om elevene bruker liggende format når de tegner. Husk på: Høytlesningsbok/lydbok, blanke A4-ark, ekstra blyanter
Litteratur-quiz	På side 24–27 i dette nummeret av Norsknytt bringer vi en rekke spørsmål som kan brukes i en litteratur-quiz med elevene. Les gjerne gjennom spørsmålene på forhånd og huk av spørsmål som passer til elevenes nivå. Del elevene inn i lag, rundt fem på hvert lag fungerer ofte godt. Gruppene kan få ett plusspoeng for å svare riktig og ett minuspoeng for å svare feil. Skal skoledagen avsluttes med en quiz-finale, kan det være aktuelt å kåre en individuell vinner fra vinnerlaget. Til diskusjon: Skal gruppene svare på spørsmålene skriftlig eller muntlig, eller begge deler? Hvis spørreformen er muntlig, skal læreren gi hint når elevene står fast? Skal det gis minuspoeng for dårlig oppførsel (uro/tilrop/protester)? Husk på: Spørsmål til litteratur-quizen
Ordbokparty	Et ordbokparty høres kanskje ut som en selvmotsigelse, men på Verdens bokdag kan man også vie litt plass til bruksbøker, ikke bare til skjønnlitteraturen. Forbered gjerne et mini-foredrag om ulike typer ordbøker før elevene setter i gang med ordbokkonkurransen, som i korthet går ut på å slå opp ord så fort som mulig. Kopioriginalene finnes på side 28-29. Eventuelt kan elevene konkurrere om å bygge høye boktårn med ordbøkene – utgåtte ordlister passer best til slikt! Husk på: Ordbøker til alle elever, kopier av ordbokoppgaver fra Norsknytt
Bokrebus	På hjemmesiden til Norsknytt (www.norsknytt.no) har vi lagt ut fritt tilgjengelig materiale til en bokrebus, et dokument på til sammen tolv A4-sider som kan skrives ut og lamineres. Hvert ark utgjør en egen post i bokrebusen. Hver elev får utlevert en svarkupong og sendes ut på en tur i terrenget for å finne disse oppgavepostene. Norsknytt's svarkupong (også i filen) forutsetter at elevene ikke bare krysser av for 1, X eller 2, men også at elevene skriver inn et forfatternavn fra hver post. Dette er gjort for å sikre at elevene faktisk oppsøker alle postene. Det kan være lurt å sende ut elevene i lag på tre og tre, for å unngå at elevene klumper seg sammen i enda større grupper. Elevene på hvert lag kan velge å fylle ut kupongen på nøyaktig samme måte når de er sikre på svaret – og på ulik måte når de er usikre på svaret. Med tanke på at det skal være mulig å kåre en vinner på slutten av skoledagen, er det litt om å gjøre at elevene må gjette på noen oppgaver: Derfor er det greit om noen av oppgavene forutsetter mye tipping. Husk på: Svarkuponger. Heng ut postene i god tid.

Stasjon/ aktivitet	Verdt å tenke på
Sitat- eller litteraturstafett	Fysisk aktivitet er viktig, og slikt kan man få til også på Verdens bokdag. Fra side 20 til 23 i dette nummeret av Norsknytt finnes materiale til både en sitatstafett og en forfatterstafett. Opplegget kan gjennomføres på en idrettsbane (eventuelt i en gymsal). Heng opp fasiten i den ene enden og plasser elevene i den andre enden. Elevene deles inn i mindre grupper, gjerne fem elever på hvert lag. Hvert lag får utlevert et tomt skjema, og utfordringen er å fylle ut skjemaet med de samme ordene som står på fasitarket. Lagene har lov til å sende én og én elev over til fasitarket, men skjemaet må bli igjen. Med andre ord må elevene prøve å huske forfatternavn, boktitler, sitater, osv. når de løper tilbake til basen. Det er ikke lov å rope ordene, og det er slett ikke lov å bruke mobilkamera! Det laget som er først til å fylle ut skjemaet på riktig måte, har vunnet. Vurder om fasiten skal henges opp i flere eksemplarer, slik at det blir mindre knuffing blant elevene. Vurder også om det skjemaet som elevene skal fylle ut, skal kopieres i A3-format. Dette kan være særlig aktuelt for sitatstafetten, der mange ord skal skrives ned på liten plass. Husk på: Fasitark og tomme skjemaer (A4/A3-format), teip, blyanter.

Andre økt: Presentasjon av favorittbøker (1200–1245)

Etter skolelunsjen kan det være fornuftig å tilby noe ganske annet enn elevene opplevde tidligere på dagen. Her presenteres et opplegg der elevene er i sine vanlige klasserom, mens lærere og andre voksne roterer mellom rommene:

Aktivitet	Verdt å tenke på
Kjærlighets- erklæringer til høyst ulike bøker	Det hender at voksne oppfordrer elever til å lese bøker. Kanskje virker det enda bedre om mange av skolens voksne står fram som lesere og forteller om sine favorittbøker – enten det dreier seg om romaner, oppslagsbøker, tegneseriebøker, fiskebøker eller kartbøker ... Det kan være et poeng at elevene får lytte til lærere som de bare kjenner sånn halvveis – en aktivitetsdag egner seg godt til å bryte opp faste mønstre. Kanskje kan også andre enn lærerne gå rundt og presentere bøker? Elevene trenger ulike forbilder, så vurder om også vaktmester, kontorleder og helsesøster kan inviteres til å komme med små kjærlighetserklæringer! Finnes det til alt overmål også en lokal kjendis som kan kaste glans over arrangementet? Husk på: Hver lærer/voksenperson tar med seg sine tre favorittbøker og får fem minutter for å presentere disse bøkene i hver klasse. Formidlingsglede!

Tredje økt: Fellessamling (1245–1330)

For at elevene skal oppleve Verdens bokdag som skikkelig vellykket, kan det være lurt å avslutte dagen med en felles opplevelse. Opplegget nedenfor er mulig hvis alle elevene kan samles på ett sted:

Aktivitet	Verdt å tenke på
Rektors tale	Hvis det forholdsvis sjelden skjer at alle elevene på trinnet eller skolen samles, kan det være ålreit om rektor holder en tale til elevene – til ære for boken. Kanskje kan rektor også prøve seg som opplerer?
Finaler	I løpet av bokdagen er det kåret første-runde-vinnere. Nå er det tid for finaler og bokpremier! Kan skolen kåre og belønne både «beste ordbokbruker», «beste illustratør», «beste mimer», «beste stafettlag» og en quiz-vinner?

Miming av boktitler og eventyrnavn

Denne aktiviteten går ut på at elevene skal mime boktitler og eventyrnavn. Noen tips:

- Før elevene begynner å mime, kan det være lurt om de bruker fingrene for å vise antall ord i svaret.
- Skal elevene mime sammensatte ord, kan det være lurt å mime hvert ordledd for seg.
- Har elevene en tavle i bakgrunnen, kan man der skrive opp ord som elevene får lov til å peke på, for eksempel «substantiv», «verb», «adjektiv», «forledd», «etterledd», «egennavn», «fellesnavn», «mellomrom» og «bøyningsform» (eventuelt «entall», «flertall», «bestemt form» og «ubestemt form»).
- Står elevene helt fast, kan jo læreren etter hvert røpe forfatternavnet – hvis det er til noen hjelp!

SIRKELEN
(av Strandberg/Elfgren)

PIPPI LANGSTRØMPE
(av Astrid Lindgren)

SNØMANNEN
(Av Jo Nesbø)

ROMEO OG JULIE
(av William Shakespeare)

RINGENES HERRE
(av J.R.R. Tolkien)

ET DUKKEHJEM
(av Henrik Ibsen)

DØDSLEKENE
(av Suzanne Collins)

KARIUS OG BAKTUS
(av Thorbjørn Egner)

FUGLANE
(av Tarjei Vesaas)

SUGEMERKET
(av Unni Lindell)

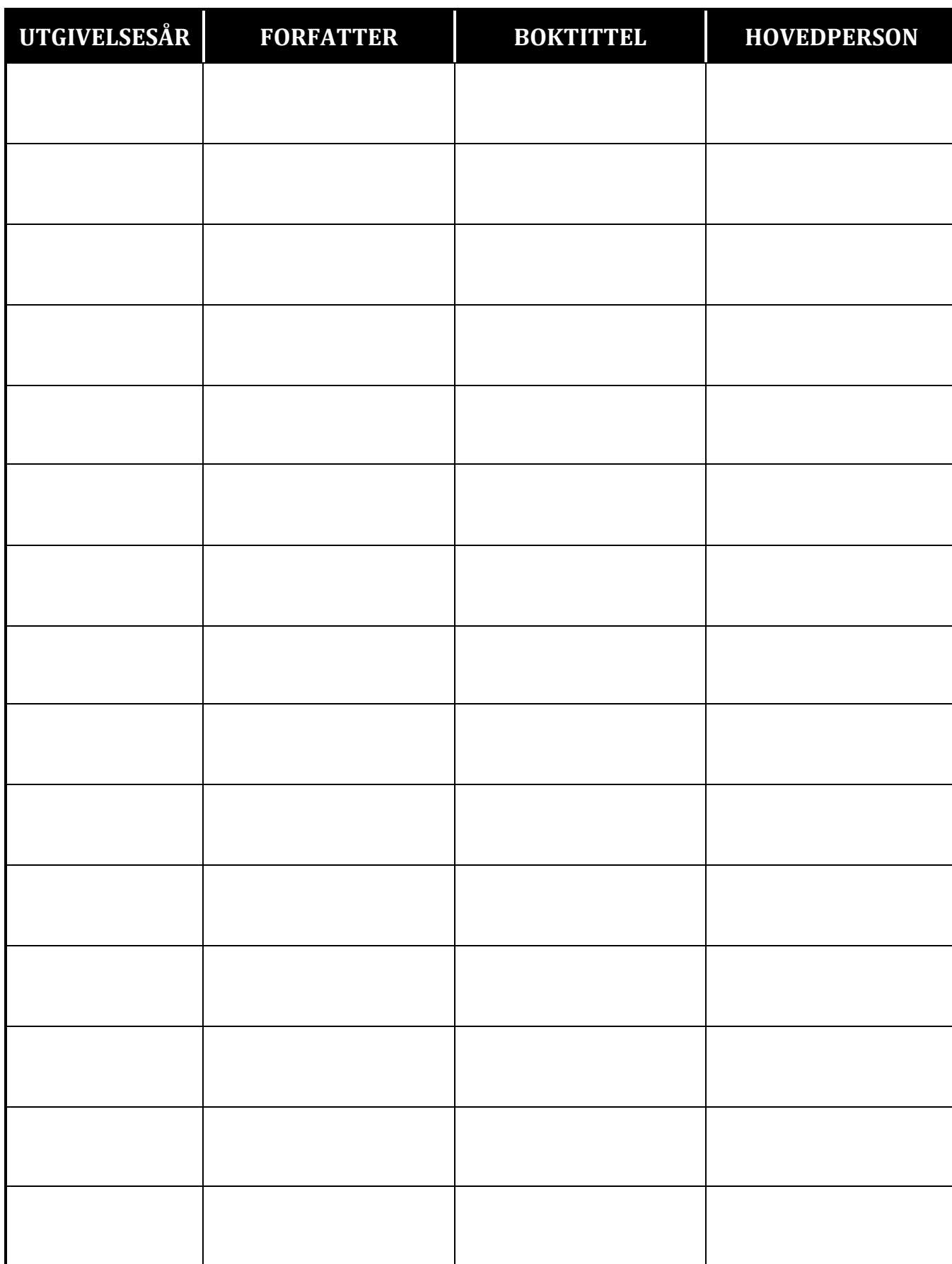
EN GLAD GUTT
(av Bjørnstjerne Bjørnson)

YATZY
(Av Harald Rosenløw Eeg)

EVIGHETENS KYSS (av Stephenie Meyer)	GIFT (av Alexander Kielland)
SULT (av Knut Hamsun)	EMIL I LØNNEBERGET (av Astrid Lindgren)
ENGLEFJES (av Ingelin Røssland)	SKYGGEJEGERNE (av Cassandra Clare)
HAIENE (av Jens Bjørneboe)	DRACULA (av Bram Stoker)
HALVBROREN (av Lars Saabye Christensen)	KRIG OG FRED (av Leo Tolstoj)
HARRY POTTER OG DE VISES STEN (av J.K. Rowling)	BIBELEN (mange forfattere)
LYNTYVEN (av Rick Riordan)	FLUENES HERRE (av William Golding)
EN PINGLES DAGBOK (av Jeff Kinney)	LØVEN, HEKSA OG KLESSKAPET (av C.S. Lewis)

DE TRE SMÅ GRISENE (europesk folkeeventyr)	RØDHETTE (av Charles Perrault)
ASKELADDEN OG DE GODE HJELPERNE (norsk folkeeventyr)	SNØHVIT (tysk folkeeventyr)
PANNEKAKA (norsk folkeeventyr)	ASKEPOTT (av Charles Perrault)
PRINSESSEN PÅ ERTEN (av H.C. Andersen)	ROTTEFANGEREN (tysk folkeeventyr)
DE TRE BUKKENE BRUSE (norsk folkeeventyr)	ASKELADDEN SOM KAPPÅT MED TROLLET (norsk folkeeventyr)
ALI BABA OG DE FØRTI RØVERNE (arabisk folkeeventyr)	PINOCCHIO (av Carlo Collodi)
DEN LILLE HAVFRUEN (av H.C. Andersen)	ALADDIN OG LAMPEN (arabisk folkeeventyr)
DEN SJUENDE FAR I HUSET (norsk folkeeventyr)	GULLHÅR OG DE TRE BJØRNENE (engelsk folkeeventyr)

UTGIVELSEÅR	FORFATTER	BOKTITTEL	HOVEDPERSON
1860	Bjørnstjerne Bjørnson	En glad gutt	Øyvind
1879	Henrik Ibsen	Et dukkehjem	Nora
1920	Sigrid Undset	Kransen	Kristin Lavransdatter
1944	Astrid Lindgren	Pippi Langstrømpe	Pippi Langstrømpe
1954	J.R.R. Tolkien	Ringenes herre	Frodo
1959	Ian Fleming	Gullfinger	James Bond
1988	Ingvar Ambjørnsen	Døden på Oslo S	Pelle
1991	Unni Lindell	Anna + Didrik = baby	Anna
1995	Erlend Loe	Kurt blir grusom	Kurt
1997	Joanne Rowling	Harry Potter og de vises sten	Harry Potter
2000	Jo Nesbø	Rødstrupe	Harry Hole
2005	Rick Riordan	Lyntyven	Percy Jackson
2006	John Boyne	Gutten i den stripete pyjamasen	Bruno
2008	Suzanne Collins	Dødslekene	Katniss Everdeen
2010	Ingelin Røssland	Englefjes	Engel Winge

SIDE 21

FORFATTER	SITAT
Henrik Ibsen	«Man skal ei lese for å sluke, men for å se hva man kan bruke»
Cora Sandel	«Penger er ikke alt. Men det er nøkkelen til resten»
Arne Garborg	«Ingen er utlært før han har lært å tie»
Fjodor Dostojevskij	«Å krangle med en kvinne er som å lese en avis i storm»
Camilla Collett	«Den som er lykkelig kan aldri stå for tidlig opp»
Tor Åge Bringsværd	«Den som har begge beina på jorda, står stille»
Ivar Aasen	«Det er seint å stenge buret når fuglen er flogen»
Bjørnstjerne Bjørnson	«Fred er ei det beste, men at man noe vil»
Frode Grytten	«Når ein startar med høgdepunktet, kan det berre gå ein veg»
Agatha Christie	«Det er ikke noe umoralsk i mine bøker, bare mord»
Thorbjørn Egner	«Gjort er gjort, og spist er spist, og heretter skal alle være venner»
Halldis Moren Vesaas	«Det er ikkje sant at kjærleik gjer blind. Kjærleik gjer klok»
H.C. Andersen	«Hvert menneskes liv er et eventyr skrevet av Guds finger»
Jane Austen	«For mange menn er det ubegripelig at kvinner kan si nei til et frieri»
Olav Duun	«Det vonde drep du ikkje med øks»

[illegible]

Fyll ut flest mulig av cellene i tabellen. Husk på at bare én elev har lov til å løpe bort til fasiten av gangen!

LITTERATUR-QUIZ 1

FASIT

1. Hva het forfatteren som gav ut bøker om Ola-Ola, Karius og Baktus, og Kasper, Jesper og Jonatan?	1. Thorbjørn Egner
2. I hvilket århundre gav Henrik Ibsen ut sitt første skuespill?	2. I det 19. århundre (på 1800-tallet)
3. Hva kaller man med et fremmedord et sted der man kan låne bøker med et lånekort?	3. Et bibliotek
4. Hva heter boka som oppstod på grunn av en diskusjon om hvilken rovfugl som er den raskeste i verden?	4. Guinness rekordbok
5. I hvilken by blir Nobels litteraturpris delt ut?	5. Stockholm
6. Hva heter den greske guden som har gitt navn til dagens kartbøker fordi han var avbildet på den aller første av dem?	6. Atlas
7. Hva kalles den ytre delen av en bok som normalt peker ut mot rommet når den står i bokhylla?	7. Bokrygg
8. Hva blir beskrevet i boka <i>Floraen i farger</i> ?	8. Planter/blomster
9. Med et fremmedord, hva kalles en bokhandel som kjøper og selger gamle og brukte bøker, manuskript og kart?	9. Et antikvariat
10. Hva het den engelske forfatteren som diktet opp figurer som Oliver Twist, Nicholas Nickleby og David Copperfield?	10. Charles Dickens
11. Hvilken bok kalles for «bøkernes bok»?	11. Bibelen
12. Hva slags bøker utgir Lydbokforlaget?	12. Lydbøker
13. Hva heter barnebokforfatteren som har gitt ut <i>Sydney-mysteriet</i> , <i>Barcelona-mysteriet</i> , <i>Bergen-mysteriet</i> og <i>Stavanger-mysteriet</i> ?	13. Bjørn Sortland
14. Den største norske litteraturprisen er kalt opp etter en norrøn gud og er blitt delt ut hvert år siden 1992. Hva heter den?	14. Brageprisen
15. Hva heter verdens tynneste bok?	15. <i>Svenske krigshelter</i> (en klassisk vits ...)
16. Hvor lå det store biblioteket som Alexander den store grunnla i år 330 før Kristi fødsel? «Snøhetta» har bygd et nytt bibliotek der ...	16. Alexandria
17. Hvilket bokverk skjuler seg bak nettadressen www.snl.no ?	17. Store Norske Leksikon
18. Hva er den norske tittelen på den første boka i trilogien som på engelsk heter <i>The Hunger Games</i> , skrevet av Suzanne Collins?	18. Dødslekene
19. Hva finner man ut om man leser en frekvensordbok?	19. Hvor ofte ord blir brukt
20. Hvilken trebokstavsforkortelse er siden 1930-tallet blitt brukt om <i>Gyldendals Gode Guttebøker</i> ?	20. GGG

LITTERATUR-QUIZ 2

FASIT

1. Kva heiter heimstaden til redningsskøyta Elias?	1. Lunvik
2. Kva heiter den norske forfattaren som fekk Nobelprisen i litteratur i 1920, men gav medaljen vidare til nazisten Joseph Goebbels?	2. Knut Hamsun
3. Kven skreiv memoarane til tidlegare statsminister Kåre Willoch?	3. Kåre Willoch
4. Forfattaren Kar Ove Knausgård gav ut seks bøker med same boktittel som Adolf Hitlers mest berømte bok. Kva er boktittelen?	4. <i>Min kamp</i>
5. Kvar skal du sjå om nokon ber deg om å sjå på «vaskesetelen» til ei bok?	5. På baksida (av omslaget)
6. Kva for ei bok er blitt trykt i over seks milliardar eksemplar sidan boktrykkarkunsten vart oppfunnen?	6. <i>Bibelen</i>
7. Den andre boka som er blitt trykt i meir enn ein milliard eksemplar, vart skriven av Mao Zedong. I kva for eit land kom boka først ut?	7. I Kina (<i>Maos vesle raude</i>)
8. Kva kallar vi seremoniar eller aksjonar der bøker blir brunne på opne plassar, ofte som ei form for politisk eller religiøs handling?	8. Bokbål
9. Kva heiter forfattaren som har funne opp figurar som Doktor Proktor og Harry Hole?	9. Jo Nesbø
10. Kva heitte sunnmøringen som gav ut diktsamlinga <i>Symra</i> og dei aller første nynorske ordbøkene?	10. Ivar Aasen
11. Kva heiter det norske forlaget som på svensk betyr «Det norske samleiet»? Forlaget er det største nynorskforlaget i Noreg.	11. Det Norske Samlaget
12. Kva heiter den største nettbokhandelen i verda?	12. Amazon
13. Ein forfattar frå Bergen, ein flammande anti-nazist, døydde då han var med på eit bombeangrep mot Berlin i 1943. Kva heitte han?	13. Nordahl Grieg
14. Kva kallar vi med eit framandord ei tekstsamling der tekstane er skrivne innanfor same sjanger, men av ulike forfattarar?	14. Ein antologi
15. Kva heiter forfattaren som spurde far sin om det var «farleg å skjere av seg hovudet»? Han er «far» til Ludvig, Solan og Reodor Felgen!	15. Kjell Aukrust
16. I boka om Flåklypa Grand Prix, kva heitte sjeiken frå ørkenlandet?	16. Ben Redic Fy Fasan
17. Kva heitte sjåføren og livvakta til Ben Redic Fy Fasan?	17. Emanuell Desperados
18. Til kva for eit bibliotek må alle forlaga sende minst eit eksemplar av kvar bok som dei gir ut?	18. Nasjonalbiblioteket
19. Kva kallar vi ein romanserie som er bygd opp av tre bøker?	19. Ein trilogi
20. <i>Norsk Ordbok</i> viser ordtilfanget i det nynorske skriftspråket og i dei norske dialektane. Tolvbindsverket skal vere ferdig i 2014. Med ti års feilmargin, når byrja ordbokredaktørane å samle inn ord?	20. I 1930

LITTERATUR-QUIZ 3

FASIT

1. Hva het tyskeren som har fått æren for å utvikle boktrykkerkunsten i Europa?	1. Johann Gutenberg
2. I hvilket århundre startet Gutenberg å trykke bøker?	2. Det 15. århundre (på 1400-tallet)
3. Den gamle lærerskolen i Oslo, like ved slottet, er gjort om til et hus der bøker står i sentrum. Hva heter huset?	3. Litteraturhuset
4. Hvilken forfatter har funnet på figurer som Jonathan Løvehjerte, Pippi Langstrømpe og Emil i Lønneberget?	4. Astrid Lindgren
5. Hva er et vanlig ord for de 150 larvetypene som kan spise hull i bøker?	5. Bokormer
6. Fra hvilket treslag har boken fått sitt navn? Eller: Hvilket treslag på tre bokstaver inneholder både bokstavene «b» og «k»?	6. Bøk
7. Hvem har skrevet skuespillene <i>Villanden</i> , <i>Et dukkehjem</i> , <i>Peer Gynt</i> og <i>En folkefiende</i> ?	7. Henrik Ibsen
8. I hvilket århundre skrev Ludvig Holberg sine skuespill?	8. I det 18. århundre (på 1700-tallet)
9. Hva er navnet på trilogien som omfatter <i>Ringens brorskap</i> , <i>To tårn</i> og <i>Atter en konge</i> ?	9. <i>Ringenes herre</i>
10. Hvem skrev bøkene om Teskjekjerringa?	10. Alf Prøysen
11. Fra hvilket svært folkerike land stammer ordtaket «En bok som ikke blir åpnet, er bare en murstein av papir»?	11. Fra Kina
12. Fra hvilket land stammer ordtaket «Bok alene gjør ingen klok, sa kjerringa, hun svidde grøten med nesa i kokeboka»?	12. Fra Norge
13. Hva menes med ordet «smusslitteratur»?	13. «Skitten» litteratur med dårlig/seksuelt innhold
14. Den svenske barnebokforfatteren Gunilla Bergström har funnet på en litterær figur som er godt kjent i Norge. Hvilken figur?	14. Albert Åberg
15. Den norske forfatteren som selger mest i dag, tjener over 20 millioner kroner i året. Hva heter han?	15. Jo Nesbø
16. Hva heter amerikaneren som har skrevet ungdomsromanene <i>Evighetens kyss</i> , <i>Under en ny måne</i> , <i>Formørkelsen</i> og <i>Verten</i> ?	16. Stephenie Meyer
17. Hva er det offisielle navnet på Norges største boksalg, altså det store boksaget som normalt starter i slutten av februar?	17. Mammutsalget
18. Hvilken kraftig reaksjon møtte William Nygaard, forlagssjefen i Aschehoug, da han i 1993 utgav romanen <i>Sataniske vers</i> ?	18. Han ble skutt i et attentat.
19. Hva slags bøker er hovedsatsningsområdet til Egmont Serieforlaget?	19. Tegneseriebøker
20. Hva het de fire 1800-tallsforfatterne som fikk tilnavnet «de fire store»?	20. Ibsen, Bjørnson, Kielland og Lie (4p)

LITTERATUR-QUIZ 4

FASIT

1. Kva heiter hovudpersonen i bokserien <i>En pingles dagbok</i> ?	1. Greg Heffley
2. Kva heiter den mest kjende figuren som den britiske forfattaren Ian Fleming har dikta opp?	2. James Bond (Agent 007)
3. Kjetil Siem har skrive biografien <i>Æ</i> , om ein krølltopp frå Møre og Romsdal. Kven handlar boka om? (Hint: Molde og Manchester)	3. Ole Gunnar Solskjær
4. Kor mange bøker finst i Harry Potter-serien?	4. Sju
5. Kva er den vanlegaste tydinga av ordet «bokskred»?	5. Stort boksal
6. I kva for eit ungdomsskulefag finst det lærebøker med namn som <i>Tellus</i> , <i>Trigger</i> og <i>Eureka</i> ?	6. Naturfag
7. I kva for eit ungdomsskulefag finst det lærebøker med namn som <i>Kosmos</i> , <i>Matriks</i> , <i>Undervegs</i> og <i>Makt og menneske</i> ?	7. Samfunnsfag
8. I kva for eit ungdomsskulefag finst det lærebøker med namn som <i>Neon</i> , <i>NB</i> , <i>Frå saga til CD</i> og <i>Kontekst</i> ?	8. Norsk
9. Kva heitte den fem år eldre broren til Camilla Collett?	9. Henrik Wergeland
10. Kva heitte han som skreiv romanen <i>Synnøve Solbakken</i> , og som no står på sokkel utanfor Nationaltheatret med Ibsen og Holberg?	10. Bjørnstjerne Bjørnson
11. Riverton-prisen blir gitt til ein spesiell type bøker. Kva slags bøker?	11. Krimbøker
12. Kven skreiv den boka som på norsk har fått boktittelen <i>Det kommunistiske manifest</i> ?	12. Karl Marx
13. Kven skreiv den boka som på norsk har fått boktittelen <i>Om artenes opprinnelse</i> ?	13. Charles Darwin
14. Kven skreiv den boka som på norsk har fått boktittelen <i>Relativitetsteorien</i> ?	14. Albert Einstein
15. I 2011 vedtok Kyrkerådet at <i>Julekveldsvisa</i> til Alf Prøysen skulle få plass i ei bok som er mykje brukt i kyrkjene. Kva heiter boka?	15. <i>Norsk salmebok</i>
16. Kva heiter den einaste norske kvinna som har fått Nobelprisen i litteratur?	16. Sigrid Undset
17. Kva for eit stort, norsk forlag har bokstavane «C», «A» og «P» først i namnet sitt?	17. Cappelen (CappelenDamm)
18. Lars Saabye Christensen skriv ofte oppvekstskildringar frå Oslo vest. Kva heiter boka som blei sendt som tv-serie på NRK i 2013?	18. <i>Halvbroren</i>
19. Kor mange ulike Justin Bieber-bøker blei gitt ut i Noreg i 2012?	19. Åtte
20. Kva slags omreisande bibliotek samarbeider dei om, fylkesbiblioteka i Hordaland, Sogn og Fjordane og Møre og Romsdal?	20. Ein bokbåt («Epos»)

Ordbokparty 1

DEL A: TEMPO

Hvor raskt klarer du å slå opp i ordboken din? Nedenfor ser du 24 oppslagsord. Finn den siden der oppslagsordet står, og skriv sidetallet i ruten til høyre for oppslagsordet. Du har ti minutter på denne oppgaven:

ondskap	
hemmelighet	
ypperlig	
allikevel	
drømme	
tegneserie	
ligning	
øyeblikk	
ovenfra	
gårdbruker	
spørre	
intetkjønn	

misforståelse	
vindu	
påvirkning	
åpne	
redskap	
kirke	
utgave	
fremmed	
jevngammel	
ærlighet	
egentlig	
nærhet	

DEL B: OPPSLAGSORD

Ikke alltid er det lett å finne fram i en ordbok. Her bør du helst tenke deg fram til oppslagsordet før du begynner å lete etter sidetallet. Skriv inn sidetallet lengst til høyre!

1. flinkeste	<i>flink</i>	
2. syklerne		
3. fedre		
4. sloss		
5. syntes		
6. tyngre		

7. pennene		
8. banket		
9. øyene		
10. best		
11. gjess		
12. lenger		

ABCDEFGHIJKLMNOPQRSTUVWXYZÆØÅ

Ordbokparty 2

DEL A: TEMPO

Kor raskt klarer du å slå opp i ordboka di? Nedanfor ser du 24 oppslagsord. Finn den sida der oppslagsordet står, og skriv sidetalet i ruta til høgre for oppslagsordet. Du har ti minutt på denne oppgåva:

aust	
uvenn	
generell	
skjennepreike	
månad	
blåskjel	
levere	
humle	
kjærleik	
feil	
populær	
oppvekst	

jury	
forelska	
medkjensle	
heim	
dramatikk	
streve	
kompass	
øks	
epidemi	
regnboge	
tromme	
inspektør	

DEL B: OPPSLAGSORD

Ikkje alltid er det lett å finne fram i ei ordbok. Her bør du helst tenkje deg fram til oppslagsordet før du byrjar å leite etter sidetalet. Skriv inn sidetalet lengst til høgre!

1. pene	<i>pen</i>	
2. fullt		
3. vakrare		
4. bar (pret.)		
5. sleit		
6. bøkene		

7. eldst		
8. skreiv		
9. trudde		
10. mødrer		
11. var		
12. finare		

ABCDEFGHIJKLMNOPQRSTUVWXYZÆØÅ

Tema: namnord

Språkspalta

Tenk deg at du har fått arbeid som språkeksper i ei avis, og at svara dine kvar laurdag kjem på trykk i *Språkspalta*. Spørsmåla frå lesarane ser du nedanfor. Legg vekt på å svare godt og fyldig. Bruk gjerne eksempel. (OBS: Spør læraren din om du skal svare på alle spørsmåla eller berre på nokre av dei.)

SPØRSMÅL 1:

Ein av kameratane mine seier at han ikkje kjem til å få dei jobbane han helst vil ha, fordi han har eit namn som er veldig unorsk. Har han litt rett i det han seier? Gjer han klokt i å skifte til eit heilnorsk namn?

SPØRSMÅL 2:

På bussen høyrde eg nokre fotballfolk krangle om alle sponsornamna som har dukka opp i idretten, men eg skjønnte ikkje heilt kva dei snakka om. Er det no blitt slik at stadion, lag og turneringar har fått namn etter merkevarer? Sjølv har eg ikkje det minste lyst til å vinne Bamsemoms-ligaen eller pynte meg med logoen til miljøsvina i oljebransjen ...

SPØRSMÅL 3:

Eg har så smått byrja å planleggje kva borna mine skal heite, men eg er litt uroleg for å få tvillingar. Er det lurt av meg å velje to ganske like namn, som Tim og Tom, eller bør eg tenkje heilt annleis?

SPØRSMÅL 4:

Far min trugar med at han skal kalle den nye babyen for Klosetta eller Rullegardina om det blir ei jente, men det er helst berre tøys. Eg spør likevel: Finst det grenser for kva foreldre kan kalle borna sine?

SPØRSMÅL 5:

Kva er dei merkelegaste og mest latterlege stadnamna i Noreg?

SPØRSMÅL 6:

Kva er eigentleg «oppattkalling»? Og kva finst av fordelar og ulemper når det gjeld dette fenomenet?

SPØRSMÅL 7:

Bestemora mi seier at namnestrid er eit typisk norsk fenomen. Kva kan slike stridar stå om?

SPØRSMÅL 8:

Nabogubben har kjøpt seg ei stygg gneldrebikkje, og han har gitt henne namn etter svigermora. Eg veit ikkje, eg. Er det greitt å gi menneskenamn til dyr? Kan ein ikkje fort kome i skade for å fornærme folk?

SPØRSMÅL 9:

Hadde Noreg vore eit betre land om alle snakka same dialekt? Bør det vere eit mål å bevare dialektane så godt som mogleg?

SPØRSMÅL 10:

Då eg skulle presentere meg sjølv og bror min på ein ferietur til England, trudde dei at eg sa: «I am boored, and my brother is odd.» Saka er at eg heiter Bård – og at bror min heiter Odd. No lurar eg på om borna mine skal få litt meir internasjonale namn. Har du eit råd til meg?

SPØRSMÅL 11:

Finst det typiske namnemotar i dag? Kvar er det i så fall desse motebølgjene startar opp, og kva går dei ut på?

NAVNE-QUIZ 1

FASIT

1. Hva er det mest brukte fornavnet blant mennene som lever i Norge i dag? (Hint: Ja ... Ja ... Ja ...)	1. Jan (50.065 i 2012)
2. Blant de nyfødte, hvilket guttenavn har ligget på navnetoppen fra 2008 til 2012? (Hint: Navnet har bibelsk opphav.)	2. Lucas
3. Hva er det mest brukte fornavnet blant kvinnene som lever i Norge i dag?	3. Anne (62.675 i 2012)
4. Blant de nyfødte, hvilket jentenavn klatret for første gang opp til navnetoppen i 2012? (Hint: Ibsen brukte dette kvinnenavnet.)	4. Nora
5. Hva heter egentlig landslagstreneren som bærer kallenavnet «Drillo»?	5. Egil Roger Olsen
6. Hvilken statsminister fikk kallenavnet «landsfaderen»?	6. Einar Gerhardsen
7. I hvilket århundre ble det vanlig å gjøre om på guttenavn, slik at jentene fikk navn som Petra, Augusta, Hansine og Georgine?	7. 1800-tallet
8. Hvilket fornavn fikk hver sjuende norske gutt på 1650-tallet?	8. Ola
9. Vi bruker navnet «Ola Nordmann» om den norske gjennomsnittsmannen. Hva kaller vi gjennomsnittskvinnen?	9. Kari Nordmann
10. Hvilket navn bruker svenskene om en gjennomsnittsinbygger i Sverige?	10. Medelsvensson
11. I hvilket land kalles gjennomsnittsinbyggeren «Matti Meikäläinen»?	11. Finland
12. I hvilket land kalles gjennomsnittsinbyggeren «Otto Normalverbraucher»?	12. Tyskland
13. Forfatteren og dikteren Vilhelm Krag ble født i Kristiansand i 1871. Hvilket landsdelsnavn fant han på i 1902?	13. Sørlandet
14. Forfatteren Aasmund Olavsson Vinje fant i 1860-årene på et navn til det fjellområdet der Besseggen ligger. Hvilket navn?	14. Jotunheimen
15. Fra hvilket land kom fotballspilleren som hadde kunstnernavnet «Pelé»?	15. Brasil (Edson Arantes do Nascimento)
16. Hvilke to ord skriver som regel kong Harald når han skal signere en lov?	16. Harald Rex
17. Du får vite at tvillingene Espen og Edvin skal begynne i klassen din. Hva heter Espens navnebror?	17. Espen
18. Ordet «pikenavn» blir ofte brukt om det etternavnet en kvinne hadde før hun ble gift. Hva var dronning Sonjas pikenavn?	18. Haraldsen
19. Hvilken norsk krigshelt hadde dekknavnet «Kjakan» under den andre verdenskrig?	19. Gunnar Sønsteby
20. Navnet til den nederlandske fotballspilleren Robin van Persie skrives med liten v i «van». Hva er regelen om stor og liten bokstav dersom man ønsker å starte en setning med «van Persie»?	20. Man kan velge om man vil bruke stor eller liten forbokstav.

NAMNE-QUIZ 2

FASIT

1. Kva for ein by har vi nordmenn kalla både for Miklagard og Konstantinopel?	1. Istanbul
2. Kva for ein norsk by er kalla opp etter Christian IV?	2. Kristiansand
3. Kva for ein norsk by er kalla opp etter tippoldebarnet, Christian VI?	3. Kristiansund
4. Kva er det vanlegaste kunamnet i Noreg?	4. Dagros
5. I kva for eit skandinavisk land er Frederik og Julie dei vanlegaste namna blant tenåringane?	5. I Danmark
6. Dersom vi tek med alle skrivemåtar, kva for eit namn vart i 2012 oftast gitt til nyfødde gutar i Oslo?	6. Mohammad (109), framfor Oscar (87)
7. Kva var fram til 1959 partinamnet til Senterpartiet?	7. Bondepartiet
8. Kva for ein konge er olsok til minne om?	8. Olav den heilage
9. Kva sa namnelova av 1923 om kva for eit etternamn barnet skulle bere?	9. Barnet skulle ta farens etternamn
10. Kva var mellom 1624 og 1925 bynamnet til Oslo?	10. Christiania
11. Kva var namnet til Bergen då byen blei grunnlagt av Olav Kyrre i 1070?	11. Bergen
12. Kva var bynamnet til Trondheim frå 1930 til 1931?	12. Nidaros
13. Heilt presist, kva var det offisielle bynamnet til Trondheim for hundre år sidan?	13. Trondhjem
14. Kva for ein by er den einaste som er nemnd i nasjonalsongen vår? (Hint: For hundre år sidan var bynamnet Fredrikshald.)	14. Halden
15. I kva for eit land var Lars, Anders og Mikael dei tre vanlegaste mannsnamna (tiltalenamna) i 2012?	15. I Sverige
16. Kva kallar vi på norsk den kongen som i England bar namnet «Henry VIII of England»?	16. Henrik VIII av England
17. Kva kallar vi på norsk den kongen som i England bar namnet «Charles I of England»?	17. Karl I av England
18. Kva kallar vi på norsk den kongen som i England bar namnet «James II of England»?	18. Jakob II av England
19. Kva kallar vi på norsk den kongen som i England vart kalla «Richard the Lionheart»?	19. Rikard Løvehjerte
20. Tre europeiske land har ulik skrivemåte på bokmål og nynorsk. Kva heiter dei tre landa? (Tre poeng!)	20. Austerrike, Noreg og Kvite-Russland

NAMNE-QUIZ 3

FASIT

1. Kva for ein dansk storby har fått namnet sitt etter den aller høgste av dei norrøne gudane?	1. Odense
2. Kva for eit nordisk landslag spelar heimekampane sine i ein hovudstad som er kalla opp etter den norrøne guden Tor?	2. Færøyane (Torshavn)
3. «Færøyane» kan bety «dei fjerne øyane», men forstavinga kan også vise til eit dyr som var viktig for vikingane. Kva for eit dyr?	3. Sau (får)
4. Kva for eit land har eit namn som mest sannsynleg betyr «svidd jord»?	4. Sverige (Svitjod)
5. Kva for eit land har eit namn som mest sannsynleg betyr «vegen mot nord»?	5. Noreg (Norway; Norwegen)
6. Kva heiter det vanlegaste stadnamnet i Noreg? (Hint: «Eg tenkjer på eit stort våtmarksområde utan tre, men med torv, gras og lyng.»)	6. Stormyra
7. Kva for ein litterær figur hadde også fornamna Viktualia Rullgardina Chrismynta Efraimsdatter?	7. Pippi(lotta) Langstrømpe
8. Dobbeltnamn er namn som «Ole Jørgen» og «Ida Marie». I kva for eit hundreår tok tyskarane med seg denne skikken til Noreg?	8. I det 18. hundreåret (på 1700-talet)
9. Kva er verdas kortaste stadnamn? (Hint: Bokstaven finst ikkje i England.)	9. Å (seks stader i Noreg)
10. Kva for eit namn har danskane på Nordsjøen?	10. Vesterhavet
11. Kva er det korrekte norske namnet på hovudstaden i Mexico?	11. Mexico by (ikkje <i>ciudad</i> eller <i>city</i>)
12. Kva er det norske namnet på det landet som av innbyggjarane i dette landet blir kalla for «Deutschland»?	12. Tyskland
13. På kva måte mista dei livet, dei forbrytarane som vart førte til den staden i Gamle Oslo som enno heiter Galgeberg?	13. Dei vart hengde.
14. På 1700-talet blei gardsnamnet «Verkland» frå Sogn gjort om til eit etternamn og pynta på. Kva for ein forfattar stammar frå Verkland?	14. Henrik Wergeland
15. I kva for eit land finn vi stadnamn som Tarm, Blære, Kukkedal, Bredballe?	15. I Danmark
16. Kva for ein sjukdom førte til at mange norske gardar fekk namnet «Ødegård»?	16. Svartedauden (pesten)
17. Kva slags namn er Svolværgeita, Trollhatten, Glittertind, Snøhetta, Rondslottet og Gaustatoppen?	17. Fjellnamn
18. Kva slags namn er Ságat, Nordlys, Gjengangeren, Demokraten, Firda, Hallingdølen og Klassekampen?	18. Avisnavn
19. Kva slags namn er Orkla, Gaula, Namsen, Otra, Tana, Vormå og Glomma?	19. Elvenamn
20. Kva er domenenamnet til NRK?	20. www.nrk.no

NAVNE-QUIZ 4

FASIT

1. Hva er mellomnavnet til Høyre-politikeren Ine Marie Eriksen Søreide?	1. Eriksen
2. Hvilket tegn finnes i alle bindestreksnavn?	2. En bindestrek
3. I hvilken norsk by ligger det fotballstadionet som litt spøkefullt har fått kallenavnet «Røkkeløkka»?	3. Molde (etter Kjell-Inge Røkke)
4. Hvilken bygning blir av og til omtalt som «Løvebakken»?	4. Stortinget
5. Hva heter moren til de tre jentene Maud Angelica, Leah Isadora og Emma Tallulah?	5. Märtha Louise
6. Forfatteren Ludvig Holberg diktet opp en figur som bar det latinske navnet Erasmus Montanus. Hva var hans norske navn?	6. Rasmus Berg
7. Hva slags dyr har fått navn som Buskelusketuska, Ruskelispretten, Svartpungen, Vilikke og Blakken?	7. Hester
8. Hvilken norsk by bærer også det samiske navnet «Romsaa»? (Hint: Byen er i Nord-Norge.)	8. Tromsø
9. Hvilken norsk by bærer også det samiske navnet «Bådåddjo»? (Hint: Byen er den største i Nordland.)	9. Bodø
10. Sommeren 1991 kalte en tenåring seg «Johnny fra Stovner» for å slippe unna masete jenter i Kragerø. Hvem var tenåringen?	10. Kronprins Haakon
11. Hvilket gårdsnavn bærer bostedet til den norske kronprinsfamilien?	11. Skaugum
12. Hva slags yrke hadde som regel en engelskmann som tok seg etternavnet «Smith»?	12. Smed
13. Hva slags farge hadde en engelskmann som regel på håret dersom han fikk etternavnet «White»?	13. Hvitt
14. Hvilket jentenavn var det vanligste navnet å gi til norske jenter hvert eneste år mellom 1880 og 1917?	14. Anna
15. Et pseudonym er et oppdiktet navn, et dekknavn. I hvilket land brukte statslederen pseudonymet Stalin («stålmannen»)?	15. Sovjetunionen (Russland)
16. Hvor mange mellomrom er det i «Karl Johans gate» dersom man skriver gatenavnet helt riktig?	16. To mellomrom
17. Noen vitsebøker forteller at de kinesiske ministrene har veldig spesielle navn. Hva slags minister var «Tom Peng Pung»?	17. Finansminister (Je Treng Peng?)
18. Hva slags minister var «Fang En Hai»?	18. Fiskeriminister
19. Hva slags minister var «Ku Skit Ru»?	19. Landbruksminister
20. Hva slags minister var «Mang Gang Pang»?	20. Forsvarsminister

NAVNE-QUIZ 5

FASIT

1. Hvilket guttenavn på «K» lå på navnetoppen i 1998? (Hint: Det samme navnet lå topp også i 1988 og 1978.)	1. Kristian
2. Hvilket jentenavn på «E» lå på navnetoppen i 1999? (Hint: Det er ikke «Emma», som lå på topp i 2003, 2004, 2009, 2010 og 2011.)	2. Emilie
3. Hvilket jentenavn på «I» lå på navnetoppen både i 1998 og 2000? (Hint: Navnet finnes også i bøkene om Emil fra Lønneberget.)	3. Ida
4. Hvilket guttenavn på «T» var det nest mest populære guttenavnet i 2003? (Hint: Navnet finnes også i Kardemomme by.)	4. Tobias
5. Hvilket jentenavn på «S» lå på navnetoppen både i 2002 og 2007? (Hint: Navnet lå på ti-på-topp-listen i veldig mange vestlige land.)	5. Sara
6. Hvilke tre guttenavn på «M» lå på navnetoppen i 2004?	6. Mathias, Markus og Martin (3p)
7. I hvilken verdensdel har en del av kyststripen stedsnavnet «Prins Haralds kyst»? (Hint: Kysten er en del av Dronning Mauds land.)	7. Antarktis
8. Hvilket amerikansk land ble i 1825 kalt opp etter frigjøringshelten Simón Bolívar?	8. Bolivia
9. I år 1502 var europeere på oppdagelsesferd i Brasil og gav navn til Rio de Janeiro. I hvilken kalendermåned ble elva oppdaget?	9. I januar, derav navnet (janeiro)
10. Hvilket navn hadde ekstremværet som rammet Nordvestlandet og Trøndelag første juledag i 2011?	10. Dagmar
11. Hva het orkanen som i august 2005 skapte flom og ødela store deler av New Orleans, slik at mer enn 1800 mennesker døde?	11. Katrina
12. I dansketiden ble mange norske stedsnavn fordansket, f. eks. Kragerø. Hvilken fugl skjuler seg egentlig bak dette stedsnavnet?	12. Kråka (Kråkerøy)
13. Hva heter den villaen i Bergen der Edvard Grieg bodde?	13. Trollhaugen
14. Hva het førerboligen til Vidkun Quisling i Oslo, altså den villaen som senere er gjort om til Holocaust-senteret?	14. Villa Grande
15. Hvilket prestisjefylt universitet har sitt hovedsete på Gløshaugen?	15. NTNU (Trondheim)
16. Hva slags byggverk skjuler seg bak bygningsnavnet Ishavskatedralen?	16. En kirke i Tromsø
17. Fram til 1980-tallet ble politikerne omtalt med etternavn i avisene, men så kom Gro-og-Kåre-debattene. Hva er Gros fulle navn?	17. Gro Harlem Brundtland
18. Hva slags stedsnavn er Senja, Hitra, Frøya, Dønna, Stord og Bømlo?	18. Øynavn
19. Hva slags egennavn er Fosshaugane, Alfheim, Åråsen og Lerkendal?	19. Stadionnavn
20. Hva slags egennavn er Amigo Grande, Urix og Energikampen?	20. Programnavn (NRK)

NAMNE-QUIZ 6

	FLEIP	FAKTA
1. Rundt 1950 var det langt vanligere enn i dag å døpe barna sine med korte enstavelsesnavn som Tor, Per, Liv og Bjørg.		
2. Over 25 prosent av gartnerne i Norge har gitt jentebarna sine plantenavn som Rosa, Linnea, Viola, Klementina eller Hortensia.		
3. For hundre år siden var Solveig, Gudrun og Borghild blant de ti navnene som oftest ble gitt til nyfødte jenter.		
4. I dag er Arne, Olav og Hans blant de fem navnene som oftest blir gitt til nyfødte gutter – akkurat som det var for hundre år siden.		
5. Rundt 1930 fikk omtrent 20 prosent av alle norske barn navn av bibelsk herkomst. I dag er andelen halvert, til omtrent 10 prosent.		
6. Sommeren 1945 ble mange nyfødte guttebarn døpt Fred, mens guttenavnene Adolf og Vidkun gikk ut av bruk.		
7. Et pseudonym er et oppdiktet navn som blir brukt istedenfor personens egentlige navn.		
8. Som konger flest fikk kongen vår flere fornavn da han ble døpt. I tillegg til «Harald» fikk han navnene «George» og «Ivan».		
9. Da Norge hadde folketelling i 1801, ble det registrert jentenavn som Aldri, Blondine og Brunetta – og guttenavn som Uff og Offer.		
10. Møbelfabrikken Ekornes hevder at «Stressless» er et beskyttet produktnavn, som andre lenestolprodusenter ikke kan bruke.		
11. Innbyggernavn (demodymer) er betegnelser som brukes på personer fra et spesielt område, for eksempel «nordmenn».		
12. På den samme måten som folk fra Bodø kalles bodøværing, kalles folk fra Molde for moldeværing.		
13. Når vi skriver bynavnet «Gøteborg»/«Göteborg» i en norsk tekst, skal vi bruke en norsk «ø», ikke en svensk «ö».		
14. Navn som var populære for hundre år siden og nå kommer tilbake, blir av navneforskere kalt «oldefarsnavn» eller «oldemorsnavn».		
15. Justisdepartementet har de siste tiårene tillatt en rekke rare fornavn, for eksempel Usjyldi, Kolaaumat og Halleluja.		
16. Navneloven gir deg lov til å skifte fornavn når du er voksen, men bare om foreldre og besteforeldre samtykker.		
17. Det er særlig guttene som blir kalt opp etter rovdyr og rovfugler, for eksempel ved å få navn som Bjørn, Ulf, Orm, Hauk og Falk.		
18. Det har vært vanligere å lage guttenavn av jentenavn (Cathrinus av Cathrine) enn omvendt (Gustava av Gustav).		
19. Faren til kong Harald V, altså Olav V, fikk så mye som fire fornavn da han ble døpt: Alexander, Edward, Christian og Fredrik.		
20. Når dagens foreldre gir barna sine dobbeltnavn (f.eks. Martin Ole), er det vanlig at det første navnet er lengre enn det andre.		

NAMNE-QUIZ 7

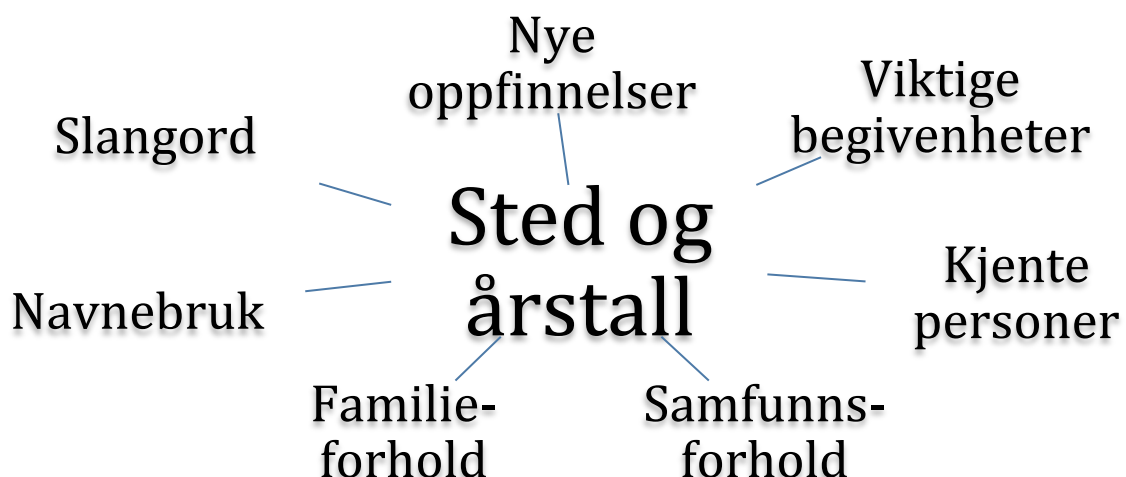
	FLEIP	FAKTA
1. Meir enn 150.000 nordmenn har eitt av dei tre vanlegaste etternamna i Noreg – Johansen, Olsen eller Larsen.		
2. Ved folketeljinga i 1900 fantest 27 menn med fornamnet <i>Analius</i> .		
3. Dei norrøne fornamna står sterkast i Nord-Noreg, der Aslaug og Kjellfrid framleis er dei mest populære namna på småjenter.		
4. Både i Noreg og i Finland er Kari meir brukt som kvinnenamn enn som mannsnamn.		
5. Det hender at eit eigennamn blir omskapt til eit fellesnamn, til dømes er «quisling» blitt eit synonym til landsforrædar.		
6. Den italienske kvinneforføraren Giacomo Casanova (1725–1798) blei så berømt at «casanova» no betyr «jentefut» på norsk.		
7. I Oslo var Carl, Haakon og Victoria typiske austkantnamn på 1990-talet, medan Glenn, Kenneth og Jeanette var typiske vestkantnamn.		
8. Tidleg på 1900-talet gjorde overklasseungdom i Oslo narr av austkantborn med namnet Harry, så «harry» betyr no «smaklaust».		
9. Då Senterpartiet gjekk inn i regjeringa i 2005, fekk dei gjennomslag for at alle norske kyr skal merkast med namn, ikkje nummer.		
10. Kunamnet Dagros betyr «fødd om dagen og med roser». Roser vil her seie fargeflekkear – oftast raudlege – på delar av kroppen.		
11. Mange kunamn fortel korleis dyra ser ut – til dømes Svartauge, Raudstrømpa, Kvitlabb, Prikkeline, Rumpelaus og Jurine.		
12. På 1990-talet slo namneforskarar fast at Blåmann, Bruse, Knoll og Tott er dei vanlegaste namna på norske geitebukkar.		
13. Det er ein tendens at fjordingar ofte får namn som endar på -svarten, medan dølahestar ofte får namn som endar på -blakken.		
14. Både Spermbanken, Skrukkefylla, Knullskardet, Elskovsbakken, Helvete og Paradis er norske innsjønamn.		
15. Når ein arabisk gut som heiter Mohammad Hassan Hussein, er Hassan gjerne namnet til faren og Hussein namnet til farfaren.		
16. Islendingar har ikkje arvelege etternamn, men det ein kallar patronymar, altså eit ord som fortel kven dei er barn av («Einarson»).		
17. Bokmålsbrukarar kan velje bort a-endingar også i landsnamn, slik at dei kan skrive «Spanien og Italien» i staden for «Spania og Italia».		
18. Mange menneske tenkjer at kjælenamn er noko positivt, medan klengenamn og kallenamn har noko negativt ved seg.		
19. Jentenamn som Olga, Vanja og Sonja stammar opphavleg frå dei britiske øyane.		
20. Kvinnelege bindestreksnamn, til dømes Inga-May, Ann-Mari og Britt-Marie, er vanlegare i Sverige enn i Noreg.		

Støtteark om historiske fortellinger

- Tid og sted** I historiske fortellinger foregår handlingen i vår egen verden, men på et tidligere tidspunkt
- Troverdighet** Historiske fortellinger skal være troverdige. I den grad det er mulig, skal alle detaljer være korrekte og tro mot den tiden som handlingene utspiller seg i. Kravet til tidsriktighet gjelder ikke bare til gjenstander, men også til fenomener, tanker, ord, følelser og reaksjonsmåter.
- Persongalleri** Personer som faktisk har eksistert i tidligere tider, som Julius Cæsar og gladiatoren Spartacus, kan opptre i en historisk fortelling. Også personer som forfatteren har oppfunnet, men som kunne ha levd, kan være hovedfigurer i en skjønnlitterær tekst.
- Aktualitet** Selv om handlingen er lagt flere år, årtier eller århundrer tilbake i tid, kan forfatteren løfte fram temaer som fortsatt er aktuelle (for eksempel forholdet mellom mot og feighet).

Litt planleggingshjelp til fortellingen:

Historiske fortellinger

Faktasjekken

Tenk deg at du er redaktør for en nettsted myntet på unge filmskapere. På en av nettsidene er det mulig for ungdom å sende inn spørsmål, og svarene dine blir lagt ut samme sted. Denne gangen dreier alle spørsmålene om å lage filmfortellinger med handling fra forrige århundre. Legg vekt på å svare godt og fyldig, og bruk gjerne eksempler. (OBS: Spør læreren din om du skal svare på alle spørsmålene eller bare på noen av dem.)

SPØRSMÅL 1:

På skolen skal vi lage en kortfilm med handling fra 1970-tallet. Vi planlegger at to venner skal dra på kinobesøk, men skuespillerne våre vil på død og liv si høyt at de skal se den nyeste James Bond-filmen. Men fantes det James Bond-filmer da? Fantes det eventuelt norske filmserier med mye humor???

SPØRSMÅL 2:

I sal-og-scene-gruppen vår skal vi lage film med handling fra 1990-tallet. Jeg skal spille lærer og forlanger at «elevene» tiltaler meg med høflighetsformene «De» og «Dem», som jeg mener at de gjorde på 1990-tallet. Hadde det ikke også vært passende hvis de omtalte meg som «frøken» eller «lærerinne», ikke som «lærer»? Og uansett er det vel ikke greit at de tiltaler meg med fornavn – det vitnet jo om null respekt, har jeg hørt!

SPØRSMÅL 3:

På skolen har vi et prosjekt som heter «unge statsledere». Det eneste jeg vet, er at jeg skal ha hovedrollen og at jeg vil danse breikdans. Er det mulig at Adolf Hitler breiket som tenårings, eller er det urealistisk? Hva med Jens Stoltenberg og Barack Obama? Breiket de?

SPØRSMÅL 4:

Vi lager en film der replikkene er fulle av slanguttrykk fra 1950-tallet. På www.nb.no søkte vi etter «Gledistch» og «slangordbok» og fikk full klaff. Vi lurte på din vurdering: Hvilket uttrykk er det festligste på side 55?

SPØRSMÅL 5:

På skolen har vi fått utdelt 1960-tallet som periode. Som åpningsreplikk hadde vi tenkt denne: «Er du seriøst dum?» Gruppesjefen vår påstår at man ikke snakket slik til hverandre på 1960-tallet ... Kan du eventuelt hjelpe oss med en annen startreplikk?

SPØRSMÅL 6:

Jeg er på en filmgruppe som har lyst til å lage en film om den tiden da det bare fantes én telefon i de fleste hjem – ofte en fasttelefon som var plassert i stua, slik at hele familien kunne høre på. Når var det vi ungdommer begynte å få mobiler sånn at vi kunne snakke litt friere? Og forresten, brukte man ordet «fasttelefon» før mobiltelefonene kom?

SPØRSMÅL 7:

Jeg skal spille en lesehest fra 1990-tallet. Er det historisk korrekt om jeg leser enten *Hobbiten* eller i en *Harry Potter*-bok?

SPØRSMÅL 8:

Jeg har lært at en anakronisme er en tanke, et ord, en gjenstand eller et fenomen som hører hjemme i en annen tid. For eksempel kan vi snakke om en anakronisme hvis vikinger begynner å snakke seg imellom om nazisme, eller hvis Napoleon angriper russerne med jagerfly. Spørsmålet mitt er om det finnes filmskapere eller forfattere som bevisst har tatt med anakronismer i fortellingene sine. Det hadde vel vært litt moro om man kunne «forandre» litt på fortiden?

Løsningsordene
nedenfor er såkalte
nyord. De er blitt en del
av avisjournalistenes
ordforråd i løpet av de
siste mannsaldrene.
Klarer du å finne fram til
alle nyordene?

Hud som kan bli synlig (1993)																	
									Tilfluktssted i hellig hus for flyktning som har fått avslag på asylsøknaden (1987)								
Firkantet, innrammet glass som kan dreies om en vannrett midtakse (1969)																	
Gangart i fristil hvor skiløperen tar dobbelttak for hvert skyv (1988)																	
												En felle med fristende «lokkemat», for eksempel en vakker kvinne (1991)					
Småkorupsjon, lureri (1974)																	
												Hypertekst som bare fører fram til nedlagte eller forsvunne nettsider (1997)					
Folk med dyr strandeendom (1971)																	
TV-show hvor ukjente møtes for å finne en partner (1986)																	
													Person som har til jobb å hente ut informasjon fra nettet (1995)				
Trykkluftapparat til rydding av parker og plasser (1985)																	
													Lommekniv med mange ekstraredskaper (1992)				
													Mor, far og barn som bor sammen med hver sin fulle timeplan (1993)				
													Moderne musikk med religiøse tekster (1973)				
Reisevirksomhet med stopp på gamle slagmarker (1999)																	
												Person som overnatter utendørs for å få tak i billetter (1988)					
												Lederdyr, også brukt om mannlige ledertyper (1999)					

Av de 20 ordene nedenfor er bare 17 løsningsord. Hvilke ord blir til overs?

ALFAHANN	KIRKEASYL	LENKERÅTE	STATSTERROR
BRANNMUR	KOKKELIMONKE	LØVBLÅSER	STRANDADEL
DOBBELDANS	KRIGSTURISME	NETTJEGER	SVEITSERKNIV
GULROTBUKSE	KRISTENPOP	RØRLEGGERSPREKK	TURBOFAMILIE
HONNINGFELLE	KØLIGGER	SJEKKEPROGRAM	VIPPEVINDU

Løsningsordene
nedenfor er såkalte
nyord. De er blitt en del
av avisjournalistenes
ordforråd i løpet av de
siste mannsaldrene.
Klarer du å finne fram til
alle nyordene?

Person som snakker høyt og fritt om privatlivet i telefonen (2001)

Søringers spøkefulle ord
for 66° nord (1955)

Banal og sentimental fjernsynsserie, i USA ofte avbrutt av reklame for vaskemidler (1962)

Fotballskudd hvor man ikke treffer skikkelig (1972)

Lydbånd som tyter ut av kassettspilleren
og kommer i ugreie (1977)

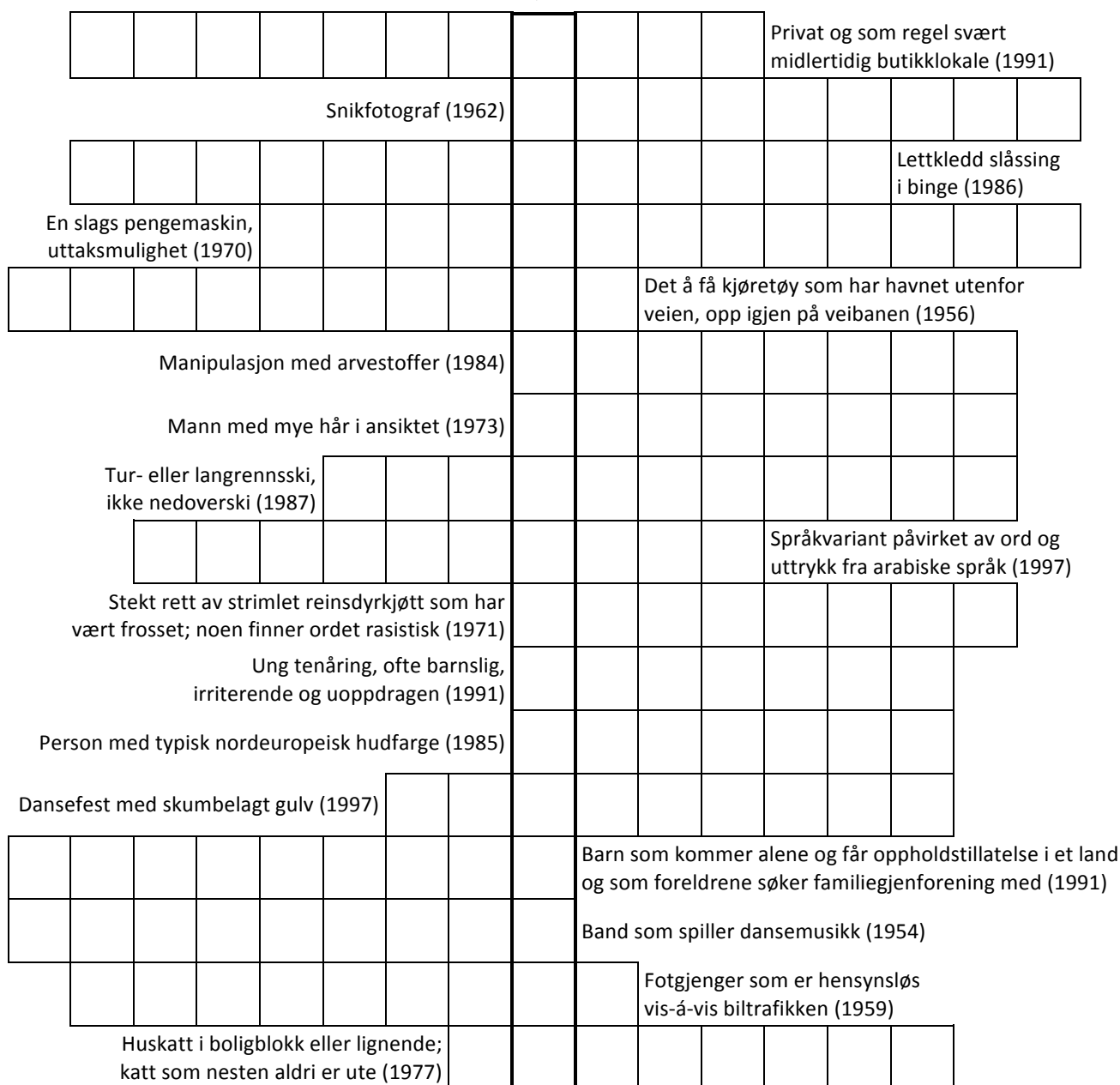
Person som noe desperat
prøver å følge siste mote (1993)

Av de 20 ordene nedenfor er bare 17 løsningsord. Hvilke ord blir til overs?

STRØMPESKUDD
STØVLUNGE
SÅPEOPERA
TRENDNISSE
TRØNDERBART

NØKKELORD

**RÅGJENGER
SEDELAUTOMAT
SKJEGGIS
SKUMPARTY
SNØGGBÅT**

Skriv en fortelling med handling fra forrige århundre!

Oppgave:

- Skriv en fortelling der handlingen er lagt til et bestemt årstall i perioden 1967–1999. I fortellingen skal du prøve å vise hvordan nye fenomener og oppfinnelser kan påvirke våre tanker og handlinger.
- I tabellen finner du 33 årstall. For hvert årstall er det oppgitt fem nyord som for første gang ble brukt av norske aviser i dette året. Du skal flette de fem nyordene inn i fortellingen din. Minst to av nyordene bør være sentrale for handlingen.
- Skap skildringer og tankereferater som er troverdige i forhold til det aktuelle årstallet – og i forhold til det persongalleriet og hendelsesforløpet som du dikter opp.
- Tittelen lager du selv.

Tips:

- Søk på Wikipedia for å finne ut mer om viktige hendelser i det aktuelle året.
- Let etter fotografier fra det aktuelle året. Bilder kan gi mange ideer!
- Gå inn på www.ssb.no/navn for å finne troverdige fornavn til personene dine. Du kan klikke deg inn på ulike årstall for å finne ut når ulike navn var mest populære.
- Snakk med voksne som levde i det året du skriver om. Noen voksne husker mye!

Vurderingskriterier:

	Lavt nivå (karakteren 2)	Middels nivå (karakterene 3 og 4)	Høyt nivå (karakterene 5 og 6)
Bruk av tidsmarkører	Noen av de personene, hendelsene og gjenstandene som er nevnt i fortellingen, passer godt med årstallet som er gitt i oppgaven. Tidsmarkørene glir i ett eller flere tilfeller naturlig inn i fortellingen.	De aller fleste personene, hendelsene og gjenstandene som er nevnt i fortellingen, passer godt med årstallet som er gitt i oppgaven. Tidsmarkørene er stort sett brukt på en naturlig måte.	Alle eller nesten alle personer, hendelser og gjenstander som er nevnt i fortellingen, passer godt med årstallet som er gitt i oppgaven. Tidsmarkørene er brukt på en elegant måte og skaper en bedre fortelling.
Bruk av skildringer og tankereferat	Fortellingen inneholder partier som kan minne om skildringer og tankereferat.	Fortellingen inneholder gode skildringer og tankereferater. Det er mulig for leseren å forstå hvordan nye fenomener og oppfinnelser kunne påvirke tanker og handlinger i det aktuelle året.	Fortellingen inneholder meget gode skildringer og tankereferater. Det er lett for leseren å forstå hvordan nye fenomener og oppfinnelser kunne påvirke tanker og handlinger i det aktuelle årstallet.
Bruk av oppgitte nyord	Eleven ser ut til å ha forstått og brukt alle eller de fleste nyordene som er gitt i oppgaven.	Eleven har brukt de fem nyordene slik at de glir ganske naturlig inn i fortellingen.	Eleven har flettet de fem nyordene inn i fortellingen på en fantasifull og elegant måte.
Helhetsinntrykk	Rent generelt holder innholdet, tekstoppbyggingen, språkb Bruken og de formelle ferdighetene et mindre godt nivå.	Rent generelt holder innholdet, tekstoppbyggingen, språkb Bruken og de formelle ferdighetene et ganske godt eller godt nivå.	Rent generelt holder innholdet, tekstoppbyggingen, språkb Bruken og de formelle ferdighetene et meget eller svært høyt nivå.

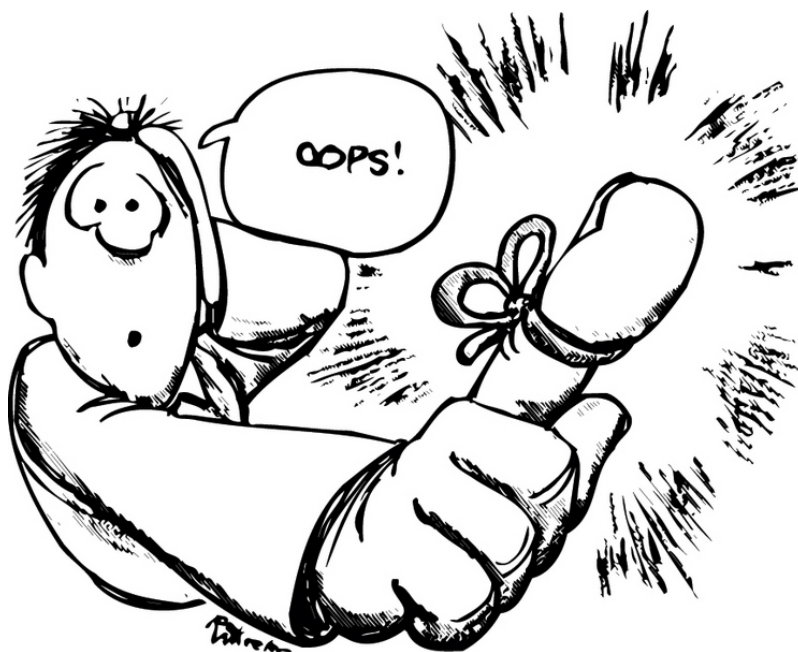
Årstall	Ord og uttrykk som skal brukes i fortellingen:
1967	helklaff, hjertestans, idrettsgymnas, korttidsminne, kråkeslott
1968	ambulansehelikopter, bevernylon, dunk-dunk-musikk, gårdsferie, sjefsbølle
1969	fjernundervisning, hallidrett, «høl i hue», radiokjendis, vippevindu
1970	antenneskog, asfaltbarn, barne-tv, «drite ut», elevdiktatur, vet-ikke-gruppe
1971	«helsprø», oljehovedstad, reservefar, skrekkfilm, strandadel
1972	a-laget, analhumor, innvandringsstopp, lydkassett, pensjonisttreff
1973	brunevarer, grisetakling, gruppeeksamen, hakkekylling, kristenpop
1974	«dritlekke», fartsdemper, fyord, klassestyrer, kokkelimonke
1975	eneforsørger, helvetesuke, kjøpemani, turmarsj, tusentips
1976	båtfrelst, graffiti, overlevelsesdrakt, trynefaktor, trådløs fjernkontroll
1977	båtflyktning, fotoboks, hatkamp, luksusproblem, quiz
1978	elgsafari, palestinasjerf, snikfotografering, smurf, vindusspylervæske
1979	babyalarm, billigsalg, brettseiler, ferdigplen, superundertøy
1980	kamuflasjebukse, plastpenger, pollenvarsel, temaferie, videoavspiller
1981	borrelås, konfliktråd, kyssesyke, robotbilde, ryktebørs
1982	kondomdress, mikrobølgeovn, «pisspreik», sambafotball, tallerkenantenne
1983	ballongdansen, datasnok, glidelåskjøring, nikkersadelen, weekendpappa
1984	autofokuskamera, mønekartong, piltast, smilekurs, tastaturskrekke
1985	ballbinge, bindestreksnordmann, gruppeklem, løvblåser, skrapelodd
1986	kontofon, passorddisiplin, signaleffekt, sjekkeprogram, skatteakrobat
1987	bagasjeboks, bedehusland, kirkeasyl, snøbrett, utstyrsmani
1988	brukernavn, byttelapp, dobbeldans, kjøttlefse, køligger
1989	krigsturisme, musesyke, skjeggtrimmer, tekstmelding, ut-av-kroppen-opplevelse
1990	bombrikke, duskedame, kanalslalåm, skrivesperre, talentiade
1991	fjortis, harryfaktor, hettejakke, honningfelle, strikkehopp
1992	annus horribilis, grisebank, kikkhullsoperasjon, mordersnegl, sveitserkniv
1993	falske minner, klimaflyktning, rørleggersprekk, turbofamilie, underytter
1994	e-post, flørtekurs, synkronstup, tjuekronersmynt, vaskebrettmage
1995	nettjeger, nettpprat, rånebil, snakkis, utforsykling
1996	adrenalinbombe, klappskøyte, nettporno, rusbrus, vegetarpizza
1997	barneran, lenkeråte, sagge, våtmopp, webkamera
1998	boyband, deite, megareksi, nær-døden-opplevelse, stavgang
1999	alfahann, karaoke, KID-nummer, riksklyse, traktoregg

Klarere krav til skriving for sjuendeklassingene

Fra høsten 2013 tilbyr Skrivesenteret skriveprøver til alle åttendeklasser. I utkastet til vurderingsveiledning formulerer Skrivesenteret tydelige krav til hva elevene bør beherske ved starten av åttende trinn.

Mest spesifikke er Skrivesenteret når det gjelder tegnsetting. Når elevene begynner i åttende klasse, skal elevene kunne mestre bruk av kolon, parentes og bindestrek, og de skal kunne bruke komma både mellom helsetninger og etter leddsetninger.

Når det gjelder rettskrivning, skal elevene mestre ortografisk skriving. Det vil si at de skal bruke kunnskaper om ordstammer, forstavelser, endestavelser, bøyninger og bokstavsekvenser når de skriver. På språkbruksområdet settes det krav til komplekse og varierte setninger.

Pugging av riktig skrivemåte

For mange elever er det vanskelig å lære seg skrivemåten til enkeltord. De samme skrivefeilene dukker opp igjen og igjen. Systematisk arbeid med puggelister kan gi gode resultater.

I dette nummeret av Norsknytt bringer vi 18 puggelister, fordelt på A4-ark. Hver puggeliste inneholder 20 bokmålsord som elever på ungdomstrinnet ikke så rent sjelden staver feil.

Tanken er at arkene kan kopieres opp til elevene, som så kan få i lekse å pugge de ulike listene til bestemte tidspunkter. På skolen kan læreren kjøre en god, gammeldags diktat.

Dersom listen blir for omfattende for enkelte elever, kan læreren stryke ut ord, eventuelt dele opp listen i mindre deler. Motsatt kan man heve listen ved å la diktaten omfatte ord fra flere puggelister, både fra den som ble pugget sist og fra dem som er blitt pugget tidligere. Kanskje kan man la det hele ende opp med en 50-ordsdiktat, slik man hadde på 1970-tallet?

Arbeidet med puggelister vil fungere aller best hvis læreren tar seg tid til å snakke med elevene om ordenes skrivemåte. Hvorfor staves ordene som de gjør? Det er sjelden bortkastet tid å snakke om hvor ord stammer fra og eller hvilke ledd som finnes i sammensatte ord. Hvis elevene skriver «halvfullt» uten «v», har de ikke nødvendigvis reflektert over hva førsteleddet betyr ...

Også arbeid med ordfamilier kan gi elever aha-opplevelser. Vet elevene at adjektivet «verdt» stammer fra substantivet «verdi»? Har de tenkt på at Finnmark har noe med Finnmark å gjøre? Eller at det er sammenheng mellom ordene «hånd» og «håndkle»? Bruker man litt humor i klasserommet, kan aktiv rettskrivningsdiskusjoner slå godt an!

DIKTATORD - PUGGELISTER

Nedenfor finner du den riktige stavemåten til ord som mange mennesker skriver feil. Puger du ordene og tenker over stavemåten, kan du kanskje redusere antall skrivefeil i framtiden!

PUGGELISTE 1

annerledes	marsjerte
blant	nettopp
bridge	niendeklassinger
dumrian	NRK-journalister
forrest	ordentlig
gjengjeld	psykolog
interessert	regi
iøynefallende	rettssak
konkurranse	tenkte
lærerikt	wienerpølse

PUGGELISTE 2

absolutt	kikke
aggressiv	klokkertro
alltid	komfortabel
attpåtil	palasset
beslutning	parallellklasse
fartshump	punktere
generasjon	religiøs
immun	satellitter
jeep	slåsskamp
jukselapp	statistikk

PUGGELISTE 3

action	koselige
allianse	legitimasjon
allikevel	meteorologen
ansienntet	moro
DVD-er	parentes
farvel	pennal
forårsake	situasjon
initiativ	terrasse
kanskje	verdt
kjærester	verst

PUGGELISTE 4

bagatelliserer	leer
begynte	passere
comeback	prinsipp
cup	pyjamas
dessert	rangerer
Finnmark	sebra
flom	sjiraff
hasj	sjokk
lagt	tillegg
lasagne	trenge

PUGGELISTE 5

akkurat	observerer
aldri	original
andpusten	politikk
centimeter	remis
egne	skulpturer
ettårsalderen	såpass
Fotball-Norge	tok
gelé	trilogien
gjennom	unntatt
idyllisk	uunnværlig

PUGGELISTE 6

adresse	månedene
CD-ene	pacemaker
dessverre	quiz
diesel	rock
dompap	skjønnlitteratur
finansierer	Storbritannia
graffiti	mistillit
humle	trafikk
jernteppet	tålmodig
lumpe	vegne

DIKTATORD - PUGGELISTER

Nedenfor finner du den riktige stavemåten til ord som mange mennesker skriver feil. Puger du ordene og tenker over stavemåten, kan du kanskje redusere antall skrivefeil i framtiden!

PUGGELISTE 7

ergrer	pensjonist
fallitterklæring	pupiller
flyktningleir	raffinert
hygienisk	silhuett
insekt	suksess
jammen	sykemeldt
jevnaaldrende	trafikkork
keivhendt	vedkommende
knøttliten	videregående
oppstoppernese	ødelagt

PUGGELISTE 8

ballettsko	jævlig
beskyldning	landsforræder
forutinntatt	lunsjpause
halvfullt	løsepenger
hevngjerrig	misnøye
hovedsakelig	nattog
innholdsfortegnelse	overveiende
innviklet	rakkerungene
irritert	rottene
ishockey	stikkontakt

PUGGELISTE 9

appetitt	leppestift
fullblods	Midtøsten
halvveis	misunnelig
innadvendt	overrumplet
installerte	Skottland
iscenesette	sovetablett
kappkjøre	spedbarn
Kattegat	sufflør
kjeltringstreker	tillitvekkende
Kristi himmelfartsdag	vanvittig

PUGGELISTE 10

avveksling	pikkolo
brennesle	saltbøsse
fryktinngytende	shabby
hvetebrodsdager	sikksakk
irrelevant	skattkiste
julaften	temperament
kannibaler	utholdende
kansellerte	uttrykksmåte
kvakksalvere	uuttømmelig
løssluppen	yndlingsfilm

PUGGELISTE 11

applauderte	krusedull
borgerlig	opptattsignal
forrige	overmorgen
Grønland	selvopptatt
hjemmefra	slukkøret
hånlatter	svart-hvitt
innlysende	sølvbryllup
invaderte	T-skjorte
knyttneven	vis-à-vis
kolossal	ømfintlig

PUGGELISTE 12

attraktiv	intelligenstest
avverget	losji
daggry	marsvin
eldgammel	milepæl
forfjor	prestegjeld
fyllek	prevensjon
hersens	rappkjeftet
hjertelig	råtne
inkludere	skjellsord
innmari	spåkjerring

DIKTATORD - PUGGELISTER

Nedenfor finner du den riktige stavemåten til ord som mange mennesker skriver feil. Puger du ordene og tenker over stavemåten, kan du kanskje redusere antall skrivefeil i framtiden!

PUGGELISTE 13

britene	kjølig
bronse	Kroatia
bryllup	laurbærkrans
business	ljå
dubbe	offside
dumpekandidat	sagt
ensemble	slags
FN-dagen	venninne
Gardermoen	verre
honnørbillett	viskelær

PUGGELISTE 14

ampere	reglement
avleggs	slalåm
baby	treetasjes
Frankrike	uhøflig
grammatikk	vanskelig
kapittel	vel
kollega	visket
overraske	voksne
pizza	Østerrike
regime	årsakene

PUGGELISTE 15

avventer	kunnskap
bowling	misbrukte
debut	morsomme
engasjement	nysgjerrige
forskjell	rugby
gjemmested	rumpe
godt	sennep
influensa	show
informere	spesielt
kun	tenåring

PUGGELISTE 16

abonnement	liggende
cash	match
foran	mottatt
franc	positivt
geni	revolusjon
interessant	sannsynlig
karriere	shorts
konstatere	sinnssyk
korrekt	speedometer
lavmælt	USA

ORD SOM KAN LIKNE PÅ HVERANDRE

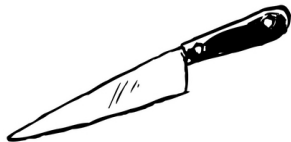
PUGGELISTE 17

ekkel	en
ekle	én
hvisket	enn
visket	sykkelen
par	syklende
pare	syklene
kjenne	tør
skjenne	tørr
stygg	vil
stygt	vill

STUMME BOKSTAVER

PUGGELISTE 18

bondegård	midt
gjaldt	plutselig
hendte	psykolog
herlig	selvfølgelig
hjørnet	sendte
hvilken	skikkelig
hvis	skyldte
hvorvidt	snodig
håndkle	uavhengige
kokende	uforståelig

METAFORER

I hver av setningene nedenfor er ett av ordene brukt i overført betydning, som en metafor. Sett strek under dette ordet og skriv ordets første bokstav inn i boksen til høyre for setningen. Hvis du finner de 15 riktige ordene, skal det danne seg et ord i kolonnen lengst til høyre.

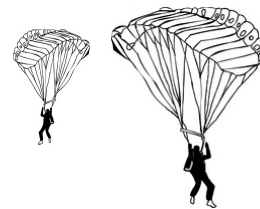
1. I stedet for støttende ord fra spillerne fikk fotballtreneren et dolkestøt.	
2. Etterdønningene etter krigen gjorde det vanskelig å snakke om samarbeid.	
3. Debattantene trivdes i skyttergravene og ville ikke lytte til hverandre.	
4. Kjendisen advarte mot offentlig skittentøyvask da kona skilte seg fra ham.	
5. Han bad om å få slippe høy rockemusikk på livets endestasjon.	
6. Etter de mange dopingbeskyldningene ville skiløperen renvasker navnet sitt.	
7. Butikkeieren følte at alle lovene og forskriftene var en tvangstrøye.	
8. Sangerinnen Tone Damlie Aaberge var festivalens største trekkplaster.	
9. Når det gjelder god ungdomslitteratur, er nok de fleste foreldre litt akterutseilt.	
10. Petter gikk på limpinnen 1. april og dro til Elkjøp for å hente en ny flatskjerm.	
11. Leserbrevet var et lyskespark mot innvandrerne som var kommet til bygda.	
12. Da læreren leste dagboken sin høyt, var stemningen elektrisk i klasserommet.	
13. Rektor påstod at elevrådet vårt er en rugekasse for framtidige toppolitikere.	
14. Jeg fikk en kanonade av spørsmål da jeg dukket opp tre timer for sent.	
15. Det siste tiåret hadde toppolitikeren fått så mye kjeft at hun hadde fått elefanthud.	
16. Navlestrengen til konsernet ble kuttet, så nå måtte Johansen klare seg selv.	

TILLEGGSOPPGAVE:

Skriv ned en kort ordforklaring til hvert av de ordene som du har streket under, men forklar bare den bokstavelige betydningen til ordet, ikke den overførte betydningen. Etterpå kan du sammenlikne ordforklaringene dine med de ordforklaringene som finnes i *Bokmålsordboka*: Har du klart å uttrykke deg like klart og presist som de profesjonelle ordbokmedarbeiderne?

METAFORAR

I kvar av setningane nedanfor er eitt av orda brukt i overført tyding. Sett strek under dette ordet og skriv den første bokstaven i ordet inn i boksen til høgre for setninga. Dersom du finn dei 15 riktige orda, skal det danne seg eit ord i kolonnen lengst til høgre.

1. Han var heldig og fekk tilsendt ei smaksprøve på den nye boka av Erlend Loe.	
2. Ho var irritert på medarbeidaren som alltid hadde sine egne kjepphestar.	
3. Styreformannen måtte tole mykje juling på årsmøtet.	
4. Dei lite vennlege orda frå politimannen etsa seg inn i henne.	
5. Rektor gav klassen grønt lys for å reise på sykkeltur til nabokommunen.	
6. Ministeren blei lurt ut på glattisen av den erfarne NRK-reporteren.	
7. Bedriftsleiaren hadde gjort ein dårleg jobb, men fekk ein fallskjerm til ti millionar.	
8. Den siste boka som forfattaren skreiv, var ein lettvektar av ein roman.	
9. Kommunestyret løyvde astronomiske summar til den nye symjehallen.	
10. Strikkeforretninga har alltid vore ei gullgruve for tanta mi.	
11. Partileiaren såg meiningsmålinga og skjønnte at berre grunnfjellet støtta han.	
12. Folk sa at ho var usjølvstendig og eit reint ekko av storesøstera si.	
13. Familien hadde ikke økonomisk ryggrad til å tåle erstatningssummen.	
14. Blikket hennar var heilt magnetisk, så eg kunne ikkje sjå i andre retningar.	
15. Han hadde vore enkjemann i ein mannsalder og var underernært på kjærleik.	
16. Mora var skuffa over karakterkortet, men tok på guten sin med silkehanskar.	

TILLEGGSOPPGÅVE:

Skriv ned ei kort ordforklaring til kvart av dei orda som du har streka under, men forklar berre den bokstavelege tydinga til ordet, ikkje den overførte tydinga. Etterpå kan du samanlikne ordforklaringane dine med dei ordforklaringane som finst i *Nynorskordboka*: Har du greidd å uttrykkje deg like klart og presist som dei profesjonelle ordbokredaktørane?

ORD OG ORDKLASSER

Hvilke ord hører til i hvilke ordklasser? Skriv inn riktig ordklasse i boksen nedenfor hvert ord.

Jens,	kua	husker	ikke	at	den	har	vært	kalv!
SUBSTANTIV								

Hei,	du	har	vel	hørt	ryktene	om	skolens byggeplaner?

Denne	våren	kjøper	jeg	neppe	tre	par	gule gummistøvler.

Mange	jenter	beundrer	meg,	for	jeg	er	nesten	perfekt!

Ja,	men	husk	at	det	viktigste	er	å	smile!

Sparegrisen hennes	er	ganske	full,	men	innholdet	er	mitt.

ORD OG ORDKLASSER

Hvilke ord hører til i hvilke ordklasser? Skriv inn riktig ordklasse i boksen nedenfor hvert ord.

Sover	du?	spurte	moren	min	og	vekket	meg	brutalt.
VERB								
Noen	elever	klarer	sjelden	å	holde	munn	i	timen.
Æsj,	der	røk	nok	sjansene	til	å	bli	millionær.
Churchill	lovet	ingenting	annet	enn	blod,	svette	og	tårer.
Hvis	sykkelen	min	punkterer	nå,	begynner	jeg	å	le!
Og	tro	det	eller	ei:	Båten	min	kom	først!

ORD OG ORDKLASSAR

I kva for nokre ordklassar høyrer orda til? Skriv inn riktig ordklasse i boksen nedanfor kvart ord.

Større	sensasjon	hadde	ikkje	skjedd	sidan	Noreg	slo	Brasil.
ADJEKTIV								

Den	nybakte	faren	tatoverte	inn	namnet	til	dottera	si.

Arrghh,	kan	ikkje hakkespettane	snart	slutte	å	hakke	slik?

I	venstresokken	til	bestevenen	min	gøymde	eg	SIM-kortet	mitt.

Kom	tre	eller	fire	loddseljarar	på	besøk	til	deg?

Alle	dørene	var	opne,	men	Justin	kom	ikkje	likevel.

ORD OG ORDKLASSAR

I kva for nokre ordklassar høyrer orda til? Skriv inn riktig ordklasse i boksen nedanfor kvart ord.

Då	svindlaren	var	avslørt,	hadde	detektiv	Blom	fullført	oppdraget.
ADVERB								

Tapre	Torgeir	klatra	opp	den	krittkvite	stigen	til	himmelriket.

Intelligente	fuglar	flyg	sjeldan	til	bratte	fjelltoppar	på	laurdagar.

Hallo,	du	tek	feil	om	du	trur	på	julenissen!

Sjølvsagt	hugsa	eg	å	ete	pannekaker	med	nyplukka	blåbær.

Om	fem	eller	femti	maur	døyr,	spelar	inga	rolle!

FASITSIDER

Navne-quiz 6 – side 36

	STIKKORD	FLEIP	FAKTA
1.	Enstavelsesnavn rundt 1950		X
2.	Jentenavn og plantenavn	X	
3.	Solveig, Gudrun og Borghild		X
4.	Arne, Ola og Hans – vanligst i 2013, men ikke nå.	X	
5.	Navn med bibelsk opphav – flere slike navn i dag	X	
6.	Fred, Adolf og Vidkun		X
7.	Pseudonym		X
8.	Kongens fornavn – har bare ett fornavn	X	
9.	Aldri, Blondine og Brunetta		X
10.	Stressless		X
11.	Innbyggernavn		X
12.	Moldeværing/moldensere	X	
13.	Göteborg – skal skrives slik	X	
14.	Oldefarsnavn		X
15.	Rare fornavn – Usjyldi m.fl.		X
16.	Samtykke fra foreldre	X	
17.	Rovdyr og guttenavn		X
18.	Guttenavn av jentenavn vs. jentenavn av guttenavn	X	
19.	Olav Vs fire døpenavn		X
20.	Dobbeltnavn – omvendt	X	

	STIKKORD	FLEIP	FAKTA
1.	Vanlege etternamn		X
2.	Analius		X
3.	Aslaug og Kjellfrid – ikkje populære nokon stad	X	
4.	Kari – typisk mannsnamn i Finland	X	
5.	Quisling som fellesnamn		X
6.	Casanova		X
7.	Austkant- og vestkantnamn	X	
8.	Harry		X
9.	Kunamn – berre vås	X	
10.	Dagros		X
11.	Kunamn og utsjånad		X
12.	Namn på geitebukkar		X
13.	Fjordingar (NB: Blakken=bleik)	X	
14.	Ikkje innsjønamn, men norske stadnamn	X	
15.	Mohammad Hassan Hussein		X
16.	Islandsk namneskikk		X
17.	Spanien og Italien	X	
18.	Kjælenamn og klengenamn		X
19.	Olga, Vanja og Sonja – namn frå Russland	X	
20.	Svenske bindestreksnamn		X

Spørsmål 1: Den første James Bond-filmen, *Dr. No*, hadde premiere i 1962. Den første Olsenbanden-filmen kom i 1969.

Spørsmål 2: Høflighetsformene fantes både på 1950-tallet og 1960-tallet, men på ingen måte dominerende fra 1970-tallet av. Forskjell på by og land, nord og sør!

Spørsmål 3: Gatedansen breikdans oppstod i New York på starten av 1970-tallet og kom til Norge på 1980-tallet. Ikke helt umulig at Obama kan ha prøvd seg!

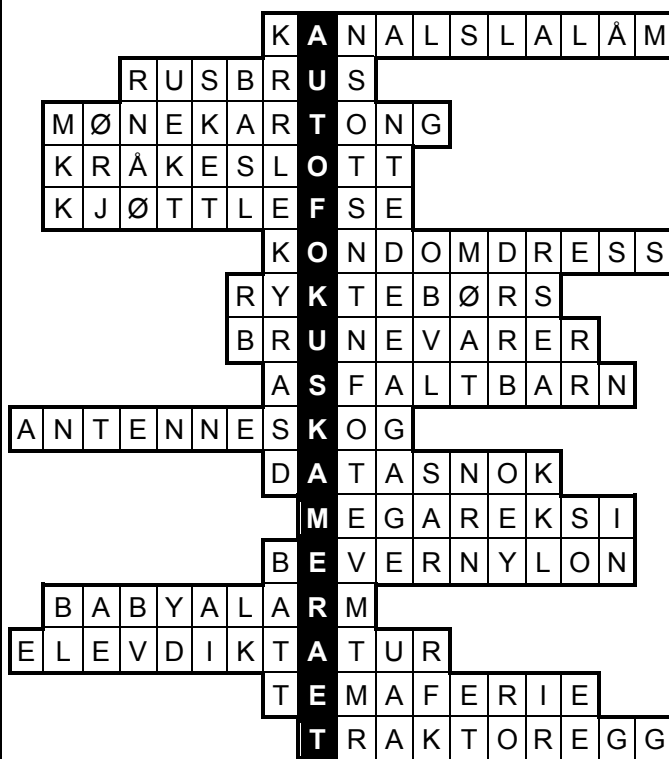
Spørsmål 5: Formuleringen: «Er du seriøst dum?» har oppstått etter tusenårsikftet.

Spørsmål 6: Man snakket bare om «telefon» før mobil-telefonen ble utbredt. Først senere er «fasttelefon» blitt et mye brukt uttrykk.

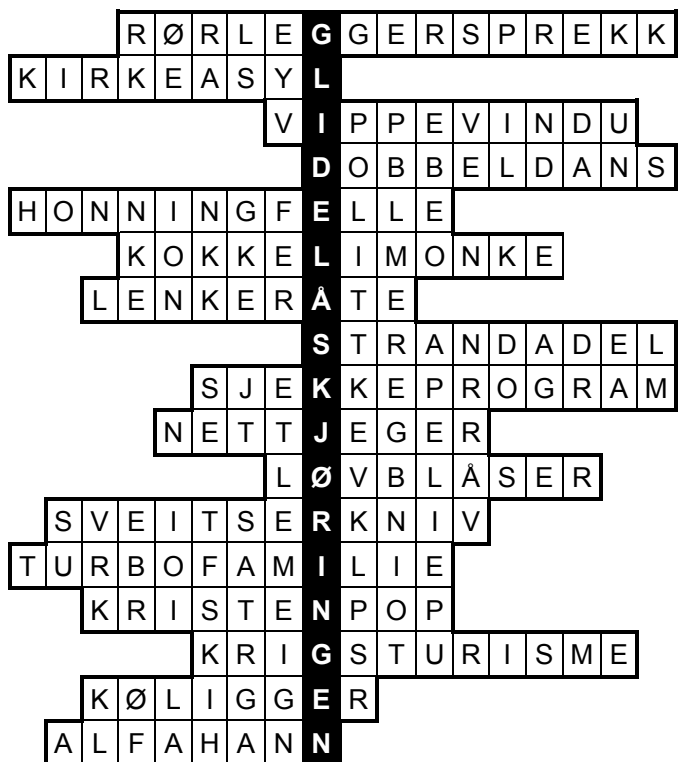
Spørsmål 7: *Hobbiten* kom på engelsk i 1937, på norsk i 1972. Den første *Harry Potter*-boka kom i 1997.

Spørsmål 8: Ja, mange har lekt seg. Av de mest kjente filmene finner vi Indiana James-filmene, men der er anakronismene av «omvendt» karakter ved at for eksempel nazister har levd i en form for tidskapsel.

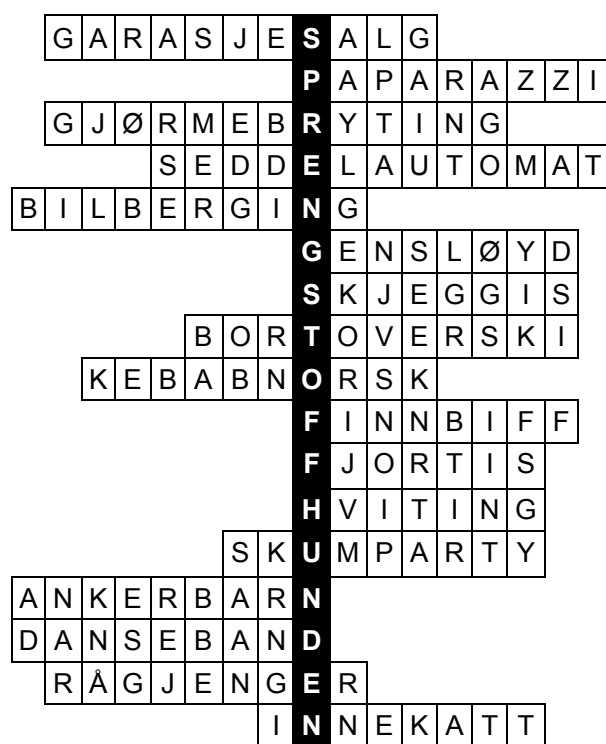
Norske nyord (1967–1999) – side 40

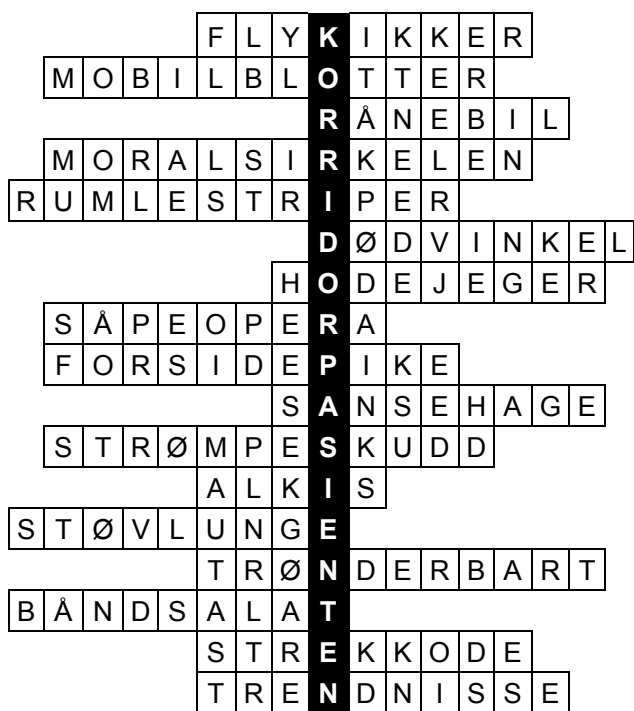
Ord til overs: RUGEMOR + TEPPEBOMBE + EKSPERTVELDE

Norske nyord (1969–1999) – side 41

Ord til overs: GULROTBUKSE + BRANNMUR + STATSTERROR

Norske nyord (1954–1997) – side 43

Ord til overs: SNØGGBÅT + DØRTELEFON + IKKEBEGIVENHET

Norske nyord (1967–2001) – side 42

Ord til overs: HØYDEHUS + SOFAVELGER + POLITIVOLD

Metaforer – side 50 og 51

Side 50	Side 51
Dolkestøt	Smaksprøve
Etterdønningene	Kjepphestar
Skyttergravene	Juling
Skittentøyvask	Etsa
Endestasjon	Grønt (lys)
Renvasket	Glattisen
Tvangstrøye	Fallskjerm
Trekkplaster	Lettvektar
Akterutseilt	Astronomiske
Limpinnen	Gullgruve
Lyskespark	Grunnfjellet
Elektrisk	Ekko
Rugekasse	Ryggrad
Kanonade	Magnetisk
Elefanthud	Underernært
Navlestrengen	Silkehanskar

Første setning:

Jens (substantiv), kua (substantiv) husker (verb) ikke (adverb) at (subjunksjon) den (determinativ) har (verb) vært (verb) kalv (substantiv)!

Andre setning:

Hei (interjeksjon), du (pronomen) har (verb) vel (adverb) hørt (verb) ryktene (substantiv) om (preposisjon) skolens (substantiv) byggeplaner (substantiv)?

Tredje setning:

Denne (determinativ) våren (substantiv) kjøper (verb) jeg (pronomen) neppe (adverb) tre (determinativ) par (substantiv) gummistøvler (substantiv).

Fjerde setning:

Mange (determinativ) jenter (substantiv) beundrer (verb) meg (pronomen), for (konjunksjon) jeg (pronomen) er (verb) nesten (adverb) perfekt (adjektiv)!

Femte setning:

Ja (interjeksjon), men (konjunksjon) husk (verb) at (subjunksjon) det (determinativ) viktigste (adjektiv) er (verb) å (subjunksjon) smile (verb)!

Sjette setning:

Sparegrisen (substantiv) hennes (determinativ) er (verb) ganske (adverb) full (adjektiv), men (konjunksjon) innholdet (substantiv) er (verb) mitt (determinativ).

Første setning:

Sover (verb) du (pronomen)? spurte (verb) moren (substantiv) min (determinativ) og (konjunksjon) vekket (verb) meg (pronomen) brutalt (adjektiv).

Andre setning:

Noen (determinativ) elever (substantiv) klarer (verb) sjelden (adverb) å (subjunksjon) holde (verb) munn (substantiv) i (preposisjon) timen (substantiv).

Tredje setning:

Æsj (interjeksjon), der (adverb) røk (verb) nok (adverb) sjansene (substantiv) til (preposisjon) å (subjunksjon) bli (verb) millionær (substantiv).

Fjerde setning:

Churchill (substantiv) lovet (verb) ingenting (determinativ) annet (determinativ) enn (preposisjon) blod (substantiv), svette (substantiv) og tårer (substantiv).

Femte setning:

Hvis (subjunksjon) sykkel (substantiv) min (determinativ) punkterer (verb) nå (adverb), begynner (verb) jeg (substantiv) å (subjunksjon) le (verb).

Sjette setning:

Og (konjunksjon) tro (verb) det (pronomen) eller (konjunksjon) ei (adverb): Båten (substantiv) min (determinativ) kom (verb) først (determinativ).

Første setning:

Større (adjektiv) sensasjon (substantiv) hadde (verb) ikkje (adverb) skjedd (verb) sidan (adverb) Noreg (substantiv) slo (verb) Brasil (substantiv).

Andre setning:

Den (determinativ) nybakte (adjektiv) faren (substantiv) tatoverte (verb) inn (preposisjon) namnet (substantiv) til (preposisjon) dottera (preposisjon) si (determinativ).

Tredje setning:

Arrghh (interjeksjon), kan (verb) ikkje (adverb) hakkespettane (substantiv) snart (adverb) slutte (verb) å (subjunksjon) hakke (verb) slik (adverb)?

Fjerde setning:

I (preposisjon) venstresokken (substantiv) til (preposisjon) bestevenen (substantiv) min (determinativ) gøynde (verb) eg (pronomen) SIM-kortet (substantiv) mitt (determinativ).

Femte setning:

Kom (verb) tre (determinativ) eller (konjunksjon) fire (determinativ) loddsejlarar (substantiv) på (preposisjon) besøk (substantiv) til (preposisjon) meg (pronomen)?

Sjette setning:

Alle (determinativ) dørene (substantiv) var (verb) opne (adjektiv), men (konjunksjon) Justin (substantiv) kom (verb) ikkje (adverb) likevel (adverb).

Første setning:

Då (adverb) svindlaren (substantiv) var (verb) avslørt (verb), hadde (verb) detektiv (substantiv) Blom (substantiv) fullført (verb) operasjonen (substantiv).

Andre setning:

Tapre (adjektiv) Torgeir (substantiv) klatra (verb) opp (preposisjon) den (determinativ) krittkvite (adjektiv) stigen (substantiv) til (preposisjon) himmelriket (substantiv).

Tredje setning:

Intelligente (adjektiv) fuglar (substantiv) flyg (verb) sjelden (adverb) til (preposisjon) bratte (adjektiv) fjelltoppar (substantiv) på (preposisjon) laurdagar (substantiv).

Fjerde setning:

Hallo (interjeksjon), du (pronomen) tek (verb) feil (substantiv) om (subjunksjon) du (pronomen) trur (verb) på (preposisjon) julenissen (substantiv).

Femte setning:

Sjølvsagt (adverb) hugs (verb) eg (pronomen) å (subjunksjon) ete (verb) pannekaker (substantiv) med (preposisjon) nyplukka (adjektiv) blåbær (substantiv)!

Sjette setning:

Om (preposisjon) fem (determinativ) eller (konjunksjon) ti (determinativ) maur (substantiv) dør (verb), spelar (verb) inga (determinativ) rolle (substantiv).

B-postabonnement

Returadresse:
Norsknytt
Postboks 303
7601 LEVANGER

NORSKnytt

Norsknytt nummer 3/4-2012

TIL DEN ANONYME DEN 24de JANUAR 74.

I Anledning af en stor Blomstersending.

Navnløse Gaver har den slemme Lyde,
Jo mer de glæder os, jo mer de fryde,
Jo varmere man vilde Takken skikke,
Desmere trykker den -- man kan jo ikke!
En viss Beskedenhedens Lov
Forbyder os endog at gjette.
Hvor tør man tro, at den og den
Er slig en Ven,
Har tænkt saa ømt paa os og sendt os dette?
Og skikker man saa Tanken ud paa Rov,
Den træffer maaske ti, kun ei den Rette.
Saa gaar man der,
Og lige klog, saa lang som Dagen er.
... Men naar den viger,
Med alt sit Hovedbrud, sin Møie og sit
Plunder,
Naar Afnen stunder,
Og Natten stiger
Af Dybet op, med alle sine Under,
Med sære Syner og med vaagne Drømme --
Hvad Dagen os fortaug, os Natten siger.

Thi vid, just som jeg laa
Og grundet paa de Blomstergaader ømme,
Lyslevende jeg saa
De Svibelklokker smaa,
Hver en, de røde med de hvide og de blaa,
Sig aabne og en liden Blomstalf tømme.
Som Fnug i Sol, snart fjernt, snart nær,
De boltred lystigt sig i Nattelampens Skjær.
... I Alfer, bønfuldt jeg, o sig mig, hvem det
er!
Men drillende de alle lod mig høre:
Vi kjende hende, kjende hende vel,
En Slegtning af os er det, selv en Blomstersjæl,
Der aabner sig med Lyset, gjet nu selv!
Og som jeg laa der, lige taus og stur,
En bitte liden en i blaa Mondur
Tilsidst dog lod sig røre.
Og han har hvisket mig et Navn i Øre,
Der klang saa mildt alt længe for mit Sind,
Og som jeg bedre lukke vil i Hjertet ind.

Camilla Collett (1813–1895)